

Fritz Hochwalder

A SZENT KISERLET

Sznm t felvonásban

SZEMÉLYEK

ALFONSO FERNANDEZ provincialis – jezsuita misszionárius
ROCHUS HUDNERTPFUNKD superior – jezsuita misszionárius
WILLIAM CLARKE procurator – jezsuita misszionárius
OROSZ LÁSZLÓ pater – jezsuita misszionárius
DON PEDRO DE MIURAS spanyol
DON ESTEBAN ARAGO spanyol
DON MIGUEL VILLANO spanyol
LORENZO QUERINI Rómából
ANDRÉ CORNELIS Rotterdamból
CARLOS GERVAZONI, Buenos Aires püspöke
JOSÉ BUSTILLOS földesúr
GARCÍA QUESEDA kereskedő
ALVARO CATALDE kereskedő
CANDIA indio törzsfőnök
NAGUACU indio törzsfőnök
ACATU indio törzsfőnök
BARRIGUA indio törzsfőnök

Idő: 1767. július 16.

Hely: a Buenos Aires-i jezsuita kollégium.

Szín: mind az öt felvonásban ugyanaz; nagy belső helyiség, amely fogadószoba és tanácsterem, egyszersmind azonban a tartományfőnök – a pater Provincialis – dolgozószobájául is szolgál.

Baloldalt néhány ablak és súlyos talapzaton egy nagy földgömb. Hátul ajtó a pater procurator szobájába. Baloldalt, a hátsó szögletben, fent a falon egy sorozat kép: a rend elhunyt tartományfőnökeinek arcása. A bal hátsó falat a jezsuita állam óriási térképe dominálja. A térkép jobb felső sarkában Francisco de Xavier képe, felemelt kezében lángoló szívvel. A térkép alatt ki bibliotéka, előtt a Provincialis íróasztala.

A hátsó falon jobbra erkélyszerű folyosó, amelyen át a kert egy részét látni, pálmák, és olajfák csúcsait. A folyosó jobbra a színpalak mögé vezet, nyilvánvalóan egy földszintre vivő lépcsőhöz.

A jobb hátsó falnál dobogón nagy tanácskozóasztal, székekkel. Az asztalon fából faragott feszület.

A Provincialis, Hundertpfund, Orosz pater és két indián törzsfő van a színen.

ELSŐ FELVONÁS

Első jelenet

HUNDERTPFUND Pater Provincialis, ez a két törzsfő Candia és Naguacu. Kéri a törzsük számára a keresztséget, és hogy államunkban letelepedhessenek.

Candia és Naguacu mélyen meghajol a Provincialis előtt.

PROVINCIALIS A keresztséget óhajtjátok?

CANDIA A keresztséget óhajtjuk, tisztelendő atyánk.

PROVINCIALIS Le akartok telepedni?

CANDIA Le akarunk telepedni.

PROVINCIALIS Önként jöttök hozzánk?

NAGUACU Önként jövünk, tisztelendő atyánk.

PROVINCIALIS Mekkora a törzsetek?

CANDIA Hétezren vagyunk, tisztelendő atyám. Hétezren... Önként jövünk mindnyájan. Fogadj be minket a kegyes Isten országába.

PROVINCIALIS Akarjátok Krisztust szolgálni minden erőttökkel?

NAGUACU Minden erőnkkel.

CANDIA Krisztust akarjuk szolgálni.

PROVINCIALIS Alázatban?

CANDIA, NAGUACU Alázatban.

PROVINCIALIS Engedelmisséggel?

CANDIA, NAGUACU Engedelmisséggel.

PROVINCIALIS Krisztus kedvéért mindenben szót kell fogadnotok a szerzetes atyáknak.

CANDIA Mindenben szót fogadunk a tisztelendő atyáknak.

PROVINCIALIS Lemondtok mindenféle bálványimádásról?

CANDIA Csak a kegyes Jézus Istent fogjuk imádni.

PROVINCIALIS Lemondtok a több feleségről?

CANDIA A kegyes Isten kedvéért lemondunk a több feleségről.

PROVINCIALIS Közös földeken fogtok dolgozni. A termés – kezetek munkája – mindenkié. Le kell tennetek mindenféle birtok áhításáról, minden szerzés-vágyról.

CANDIA A te kormányzásod alatt, tisztelendő atyánk, népünk nem lesz híján sem kenyérnek, sem húsnak. Add csak át nekünk a kegyes Isten parancsait, mi engedelmeskedünk.

NAGUACU Engedelmeskedünk.

PROVINCIALIS *(a térkép előtt)* Itt – Paranában és Uruguayban – megnyitottuk számotokra Isten birodalmát. Harminc település. Százötvenezer indio keresztény. Hozzáadjátok ezt a hétezret is Isten nagyságához?

CANDIA Úgy, ahogy mi jöttünk hétezren, önként, úgy jön majd minden indio ezen a földön Jézushoz, a kegyes Istenhez.

PROVINCIALIS A mi Urunk, Krisztus szeretete és kegyelme nyújtson nektek üdvöt és segílyt.

HUNDERTPFUND *(jelzi a két törzsfőnöknek, hogy ez elbocsátás. Naguacu mélyen meghajol a provincialis előtt, és távozik)*

Második jelenet

PROVINCIALIS Isten állama növekszik. „Sok az aratni való, de kevés a munkás.” Szűkében vagyunk szerzeteseknek. Hol lelünk pásztort az új nyájnak?

HUNDERTPFUND Küldjük az új településre páter Reinegget.

PROVINCIALIS A szelíd muzsikust – félig-meddig vadak közé? Tapasztalt misszionáriusra van szükségem.

HUNDERTPFUND Torrest, San Miguelből?

PROVINCIALIS Spanyolt ne.

HUNDERTPFUND És Ecantont, San Xavérből?

PROVINCIALIS Nagyon fiatal. Egy hétezer főnyi pogány törzshöz a legtapasztaltabb misszionáriusra van szükség.

HUNDERTPFUND Briegnielt, Candelariából?

PROVINCIALIS Berendtre gondolok, San Toméból.

HUNDERTPFUND Berendt nagyon hozzánőtt San Tomé népéhez. Húsz éve van már ott.

PROVINCIALIS A legtapasztaltabb misszionáriusunk. Ő megy az új településre. Küldjön érte, Hundertpfund, San Toméba... Most hadd hallom a jelentéseket. Foglaljanak helyet... Itt van már a spanyol küldöttség a kollégiumban?

HUNDERTPFUND A spanyolok már imádkoznak a Megváltótemplomban, de minden pillanatban megérkezhetnek a kollégiumba. A bennszülött Őrség zenével fogadja őket.

PROVINCIALIS Jezsuita nem érkezett a spanyol hajón?

HUNDERTPFUND *(Oroszhoz)* Nem láttak jezsuitát kiszállni a hajóról?

OROSZ Nem.

PROVINCIALIS A római rendőrfőnökség segítséget ígért... Hogy áll az ellenünk folyó vizsgálat azon a vidéken, amelyet ön bejárt, Hundertpfund?

HUNDERTPFUND Jól. Sebastian Carvalho hazudozása túlságosan otromba. Hogy ezüstbányákat, aranykutakat rejtegetünk, hogy rabszolgaságban tartjuk az indiákat és még mit nem... A vizsgálóbiztosok képe hosszúra nyúlt, mint Izráel vándorlása a sivatagban. Persze, itt ülnek a jezsuiták Kánaánjában, és sehol semmi. Kérdezze csak Villano kapitányt!

PROVINCIALIS Villano kapitány... Beszélgessen csak vele sokat, Orosz atya. Alkalmazkodjék a modorához. Ön katona volt. Harcolt is a törökök ellen. Az ő gondolkodása szerint önök bajtársak... Jó katolikus?

HUNDERTPFUND Gyón, áldozik... Erre nem lehet panasz.

PROVINCIALIS Tartsa szemmel. A vallomása fontos. Ő tesz jelentést Pedro de Miurának, a királyi Visitatornak. Vegye csak át a módját. Igyék meg vele egy pohár bort is.

HUNDERTPFUND A bizottságok meggyőződtek az ellenünk emelt vádak hitványságáról. A tárgyalás a Visitatornál a rehabilitálásunkkal fog végződni. Olyan ítéletben lesz részünk, mint V. Fülöp idején.

PROVINCIALIS Isteni kegyelem támogatja a munkánkat. Nélküle tehetetlenek volnánk. De világi téren sem hanyagolhatunk el semmit, ami igazunkat oltalmazza.

HUNDERTPFUND Nem is hanyagolunk el semmit.

PROVINCIALIS Az idő múlik. Fogadja a spanyol delegációt, Hundertpfund.

HUNDERTPFUND *(feláll)* Néhány óra, és teljes igazolást nyerünk... Orosz atyának balsejtelmei támadtak, nyugtassa meg, pater Provincialis. *(El.)*

Harmadik jelenet

OROSZ Pater Provincialis, időben fel kellene fegyverkeznünk az alattomos ravaszság ellen. Ezek a vén bakancsosok, akik már fél éve mint vizsgálóbiztosok pöffeszkednek katonáikkal a településeinken, nem tetszenek nekem.

PROVINCIALIS Nem a spanyol katonák vezetik ellenünk a pört. A királyi Visitatort várjuk, ő nemes ember. Ismerem don Miurát, az ő Visitatorrá való kinevezését madridi rendtársaink harcolták ki.

OROSZ A Buenos Aires-i, a tucumani meg az asuncioni püspök ellenünk van.

PROVINCIALIS A püspökök a híveik érdekét védik, mint mi – a mieinékét.

OROSZ A földesurak gyűlölnék bennünket.

PROVINCIALIS A földesurak lepénzelhetik a kishivatalnokokat. A királyi Visitator nemes ember.

OROSZ Sebastian Carvalho Portugáliában már sikert aratott államunk rágalmazásával.

PROVINCIALIS Spanyolország nem Portugália.

OROSZ Franciaországban is betiltották rendünket. Kiűzetésünk oka: Carvalho gyalázkodó iratai.

PROVINCIALIS A valóságos ok mélyebb. Az új filozófia van ellenünk. Monsieur D'Alembert...

OROSZ A világi hatalom itt is fenyegeti paraguayi államunkat.

PROVINCIALIS De a Szentatya szereti és oltalmazza. Senki sem fogja merészelní a pápát megsérteni. *(Bustillos jön a folyosóról.)*

Negyedik jelenet

BUSTILLOS Letagadják magukat? Miért bujkálnak?

PROVINCIALIS Jó reggelt, señor Bustillos... Minek köszönhetjük a megtiszteltetést?

BUSTILLOS Nem megtiszteltetés! Mi, katolikus kereskedők és birtokosok, tiltakozunk!

PROVINCIALIS Egy órányi türelmet még. Várjuk meg a királyi Visitort. Nála panaszt tehetnek.

BUSTILLOS Szép egy Visitator megint! Ismerem magukat! Maguk még a bírójukat is maguk jelölik ki. Tiltakozunk! Az indióikat azonnal ebrudalják ki a városból! És amíg itt vannak, tiltsák meg nekik, hogy a mieinkkel érintkezzenek!

PROVINCIALIS Kötelességünk, hogy azokat a törzsfőket, akiket a vizsgáló bizottság erre kijelölt, itt Buenos Airesben készenlétben tartasuk. Mi sem örülünk, hogy itt vannak. Az itteni rossz példa...

BUSTILLOS A maguk bennszülöttei a rossz példa a mieinknek! A munka máris akadozik. Lázadásra kerül sor, ha maguk ennek véget nem vetnek.

PROVINCIALIS Minek vessünk véget?

BUSTILLOS Hogy az indiók úton-útfélen meséljék, milyen tejjel-mézzel folyó Kánaán a maguk állama. Hogy milyen édes volna a kereszténység rabszolgatartók nélkül. És így tovább.

PROVINCIALIS És önöket nemde zavarja, hogy ez így van!

BUSTILLOS Tudjuk mi nagyon jól, kijelölte ki ezeket a bennszülötteket az itt-tartózkodásra. Nem a vizsgáló bizottságok! Ismerjük mi magukat – engedelmével! De nem fogjuk tűrni, hogy ilyen módszereket alkalmazzanak, hogy így kaparintsák meg bennszülött földmunkásainkat! Űzzék csak az embervásárt másutt, ha már erre – az Isten tudja csak, miért – királyi engedélyük van, de Buenos Airesből ezek az emberek kitakarodjanak! Erről tegyenek!

PROVINCIALIS Utasítást adok, hogy embereink nem hagyhatják el a kollégiumot, illetőleg az intézetet, ahol lelki gyakorlatukat végzik. Továbbá, hogy senki az önök emberei közül a mieinkkel nem beszélhet. Meg van elégedve?

BUSTILLOS Ez volna a legfontosabb. fírsra,

PROVINCIALIS Vizontlátásra, señor Bustillos. (*Oroszhoz*) Pater Orosz, kísérje, le a senort!

BUSTILLOS (*nem mozdul*)

PROVINCIALIS Óhajt még valamit?

BUSTILLOS Amire nekünk sokkal égetőbb szükségünk van: hogy önök, önök hagyják el Paraguayt. De végleg!

PROVINCIALIS Vizontlátásra, señor!

BUSTILLOS Menjenek vissza oda, ahonnan jöttek!

PROVINCIALIS Nem tartóztatjuk tovább, senor. Viszontlátásra!
BUSTILLOS *(már indul, de visszafordul)* Vonuljanak vissza a kolostoraikba!
(Orosszal el.)

Ötödik jelenet

Cornelis rohan be a bal oldali ajtón, nyomában Clarke.

CORNELIS Hogy az a magasságos Jóisten!... Elegem van! Vége! Megyek haza!

PROVINCIALIS De mynheer Cornelis!

CORNELIS *(Clarke-hoz)* Nincs szükségem a teájukra, érti? Nincs rá szükségem!

CLARKE *(közelebb lép)* Mynheer Cornelis ezentúl másutt kívánja beszerezni a teát. Odafenn San Sacramentóban.

CORNELIS Sacramentóban! Igenis, San Sacramentóban! Mit akarnak tőlem? Ezer kockázatot vállalok, és aztán tűzzem a teabálákat a kalapom mellé? Utoljára kérdezem, a PROVINCIALIS színe előtt: ide adja ezerkétszáz tallérért vagy nem?

CLARKE Nem adhatom, mynheer, nem szabad. A településeinknek vasra, mészre van szükségük. A teaexport bevételéből vásároljuk meg azokat az árukat, amelyekkel nem rendelkezünk. Ez nyilvánvaló... Utazzék San Sacramentóba, és próbálkozzék a konkurrensainknél.

CORNELIS Ó, persze, tudom: az önök teája a legjobb, a finomabb, az egész világon keresett, utolérhetetlen jezsuita Herba-Maté! Hogy az isten akárhova tegye!

CLARKE Ezúttal hát, fájdalom, nem tudjuk önnek eladni, mynheer.

CORNELIS Hol a kalapom, botom?... Ja, lent van. Pater Provincialis, maga nem is tudja, hogy én – eretnek létemre! – hogy odavagyok a maguk államáért! Maga nem tudja, ki emel szót magukért mindenütt, ki védi magukat még a saját katolikus testvéreikkel szemben is. De ez így nem megy tovább. Mynheer Cornelist meg akarják nyúzni!

PROVINCIALIS Egyezzenek meg. *(Clarke-hoz)* Ön tudja: mynheer Cornelis jó barátunk.

CORNELIS Maga, pater procurator, maga egyetlen tallért se kapna tőlem többé, de mert a pater Provincialis ilyen józan hangon és a többi, és a többi: ezerháromszáz tallér a tearakományért.

CLARKE Ezerötszázon alul nem, mynheer.

CORNELIS Ezerötszáz? Ajánlom magam! *(El a folyosón.)*

Hatodik jelenet

PROVINCIALIS Elvesztünk egy jó barátot. Nem lett volna rá mód?

CLARKE A vasszerszámokat a spanyolok nem adják ingyen. Számolnunk kell, különben nyakig ülünk az adósságban. Úgyis visszajön.

PROVINCIALIS A mynheer?

CLARKE Egész biztos visszajön.

PROVINCIALIS Megbántódott.

CLARKE Csak teszi magát. Megtanultam én az uraktól az üzletet.

Hetedik jelenet

Cornelis visszajön.

CORNELIS A fene egye meg!... A kalapom meg a botom... nincs lent. Talán... itt hagytam... Nem... Odabent! Bocsánat! *(Bemegy balra az ajtón.)*

CLARKE Nagyon jól tudja, hol a botja és kalapja. A tea kell neki.

CORNELIS *(jön a bottal és kalappal, megáll a Provincialis előtt)* Hát utoljára látjuk egymást, pater Provincialis.

PROVINCIALIS Nagyon sajnálom, mynheer. Egyezzenek meg a procuratorral.

CORNELIS Megegyezni? Ezzel az emberrel? *(Clarke-hoz)* Nem mintha nekem kellene a tea, de mert a páter Provincialis igazán olyan barátilag, és a többi, és a többi: ezernégyszáz.

CLARKE Hát, mert önről van szó, mynheer, rendben van.

CORNELIS *(Clarke vállára csap)* Bravó! Maga aztán ért az üzlethez!

CLARKE Máris felrakatom a bálákat, mynheer. Jöjjön, ellenőrizze.

CORNELIS Csinálja csak egyedül, megbízom magában. *(Clarke el.)*

Nyolcadik jelenet

CORNELIS Itt a pénz! *(Pénzt számol az asztalra.)* Kétszáz, háromszáz, négyszáz...

PROVINCIALIS Isten kísérje és óvja önt, mynheer, a viharos Északi-tengeren.

CORNELIS Köszönöm... hatszáz, hétszáz, nyolcszáz...

PROVINCIALIS Ön józanul és igazságosan gondolkodik felőlünk. Bár az ön szemlélete kerekednék felül némely katolikus keresztények elméjében.

CORNELIS Azt meghiszem. Épp a katolikusok közt van sok ellenségük... Kilencszáz, ezer. És itt a többi. Számolja át.

PROVINCIALIS Tegye csak le.

CORNELIS Ha egyszer tehetek valamit magukért, pater Provincialis, ha menedékre lesz szükségük, mi németalföldiek még jezsuitáknak is menedéket adunk.

PROVINCIALIS Ön tréfál.

CORNELIS Dehogy, ez engem inkább elszomorít. Hiszen maguk férfiak a javából. Nagyszerű fickók, na... És most kitépik a kezükből a munkát, erejük teljében.

PROVINCIALIS Ó... Ön lezárt ügynek tekinti a bukásunkat?

CORNELIS Önök elvesztek.

PROVINCIALIS Ön is azok közé tartozik tehát, akik elkerülhetetlennek tartják a vesztünket. De jegyezze meg magának: csupán botokat vetnek a lábunk elé, hogy elgáncsoljanak bennünket. De minket nem lehet feltartóztatni. Százötven éves előkészítés után a Jezsuiták Társasága Paraguayban támadásra indul. *(A térképre mutat.)* Az ifjú óriás nyújtózik. Átlépi a folyókat, keresztülmegy a pusztán és vadonon, míg az utolsó indiót is meg nem nyerte Krisztusnak ezen a földön. Egyszer majd persze a mi államunk is elbukik. De a kísérlet sikerült. És meg fogják ismételni. Évszázadok múlva. Míg végül el nem érkezik a világra az a béke, amelyre az emberiség vágyakozik...

CORNELIS Isten óvja önöket és államukat, pater Provincialis!

PROVINCIALIS Térjen meg Rotterdamba, mynheer, épségben, egészségben.

Cornelis el.

PROVINCIALIS *(felveszi Cornelis pénzét az íróasztalról, és beviszi baloldalt a procurator szobájába)*

Kilencedik jelenet

Indulózene, amely egy idő múlva elhallgat. A folyosóról Pedro de Miura jön, balról a Provincialis.

MIURA Alfonso Fernandez!

PROVINCIALIS Pedro de Miura! *(Átölelik egymást.)*

MIURA *(egy lépést hátralep, szertartásosan)* Pater Provincialis!

PROVINCIALIS Visitator úr!

MIURA Első kötelességem átadni Toledóban élő agg édesatyja üdvözetét.

PROVINCIALIS Köszönöm.

MIURA Két bátyja a spanyol hadseregben szolgál.

PROVINCIALIS Nagyon eltávolodtunk egymástól... Isten hozta, Visitator úr!

MIURA Ó, hány esztendő telt el a salamancai egyetemi évek óta, pater Provincialis?

PROVINCIALIS Már vagy két tucat esztendő! Kérem, foglaljon helyet, Visitator úr!

MIURA *(leül)* Mint tüzes vérű fiatalember élt az emlékezetemben, pater Provincialis. És most: íme, szerzetesrendi atya... diplomata.

PROVINCIALIS Az ön tüze nem aludt ki, don Miura.
MIURA Az enyém ég – Spanyolországért és a királyért.
PROVINCIALIS Az enyém is ég – Krisztus paraguayi híveiért.
MIURA Feladatom, hogy a vizitációt tüstént végrehajtsam.
PROVINCIALIS Nagyszerű! Hálás vagyok érte önnek.
MIURA Ennek érdekében bizonyos rendszabályokat kell foganatosítanom, amelyek számomra nem kellemesek.
PROVINCIALIS Ezt mi megértjük, don Miura.
MIURA Ki fogom deríteni, mi az igazság, és a hazugságot el fogom ítélni, de ehhez bizonyos intézkedéseket végre kell hajtanom.
PROVINCIALIS Hajtsa végre!
MIURA Az első parancsom: a Visitator a tárgyalás idejére köteles lezárni a tárgyalóhelyiséget.
PROVINCIALIS Ez természetes.
MIURA Ebben az esetben tárgyalóhelyiségnek számít az egész kollégium. Tehát az egész tárgyalás alatt senki sem hagyhatja el, az épületet.
PROVINCIALIS Minden intézkedésének engedelmesen alávetjük magunkat.
MIURA Második parancsom...

Tizedik jelenet

CORNELIS (*lép be*) Sajnos, kénytelen vagyok a vendégszeretetét kérni, pater Provincialis. Ennek az úrnak a katonái megszállták a kollégiumot, és senkit sem engednek távozni.
PROVINCIALIS Tudok róla, mynheer. (*Miurához*) Ez az úr mynheer Cornelis, Rotterdamból. Kérem, engedjék távozni, kezeskedem érte.
MIURA Nem tehetem. Ellentmond az utasításaimnak.
CORNELIS Önök minden indok nélkül letartóztatják a szabad Németalföld polgárát. Érti, mit jelent ez?
MIURA Vállalom a felelősséget.
PROVINCIALIS De hát ön nincs letartóztatásban, mynheer!
CORNELIS Éppúgy letartóztatásban vagyok, mint ön, pater Provincialis.
PROVINCIALIS Mint én?
CORNELIS Persze hogy mint ön. Ön hogy érzi magát – fogságban?
PROVINCIALIS (*még mindig mosolyogva*) Én – fogságban?
CORNELIS Igenis fogságban. Hát nem látja, hogy önöket már letartóztatták!
PROVINCIALIS (*Miurához*) Don Miura, a kollégium ideiglenes bezárását ön letartóztatásnak tekinti?
MIURA (*hallgat*)
PROVINCIALIS Mégsem lehet bennünket minden alap nélkül, csak úgy letartóztatni!
MIURA (*feláll*)

PROVINCIALIS Vagy... (*Ő is feláll.*)... Csakugyan foglyok vagyunk?

MIURA (*udvariasan*) Második parancsom: a Visitator tartozik a jezsuitákat a tárgyalás idejére védőőrizetbe venni!

PROVINCIALIS (*néhány lépést hátrál, majd megáll a térkép előtt, s lassan felemeli a kezét, mintha az államot oltalmazná*)

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

Első jelenet

ARAGO Megérdemelné, hogy megvesszőzzék!... Mivel töltötte az elmúlt hónapokat? Az ön feladata az volt, hogy terhelő anyagot gyűjtsön! Hol vannak a tanúvallomások az elrejtett ezüstkincsekről? Hol vannak az adatok az aranybányákról? Hol vannak azok a pénzermék, melyeknek körirata: „Miklós, Paraguay királya?” Tanúkat ide, akik egyértelműen bizonyítják, hogy a jezsuita atyák kényuralomra rendezkedtek be! Hogy a spanyol állami felség eltörlésén dolgoznak! Hogy lázadók és ármánykodók! Ugyanolyan anyagra van szükségünk, mint amelyet Sebastian Carvalho a maga országa érdekében gyűjtött. Hol ez az anyag?

VILLANO Itt. Itt az anyag. Hónapok óta vagyok úton. Ezt az egész anyagot – és még ennél is jóval többet – idecipeltettem. Candeláriában egy szamarat pakoltam meg vele. Miguelben már két szamárra volt szükség, hogy ezt a halmazt, ezt a hegyet, ezt a tenger anyagot elszállítsuk. Loretóban már harmadik szamár is kellett...

ARAGO Maga, maga ez az óriási, ez az égig érő szamár!

VILLANO Hadd hívjam fel rá figyelmét, hogy ön engem sérteget.

ARAGO No nézd, ez a szamár... és kihallgat kétezer tanút!... Itt van ni, falubírák vallomásai, törzsfőnökök vallomásai, vallomások, vallomások, vallomások!

VILLANO Teljesítettem a kötelességemet. Az volt a megbízatásom, hogy vallomásokat vegyek jegyzőkönyvbe. Én nem vagyok sem aktakukac, sem törvénytörő, öreg katonaember vagyok. Ha ezt a jezsuita államot fel akarják számolni, gondoltam, azt meg lehet csinálni mindenféle tanúvallomás nélkül is... Ha azonban csakugyan vizsgálat kell, hát tessék! Én jegyzőkönyvveztettem az ügyeket. Hátha csak arra kellene a vallomások, hogy azt lehessen mondani: látjátok, mi felvettük a pontos tényállást. Most aztán tessék bevallani, mit kell a tanúknak kivallani.

ARAGO Maga viccel?

VILLANO (*mérges*) Maga viccel! Ezt a maszatot el kell tüntetni a térképről. Akkor hát gyerünk, elő az ítéletet a tasakból! Minek ide vallomások, jegyzőkönyvek, tárgyalások? Itt mindannyian dicsőséget és vagyont szerezhettek. Mert mi van ezekben a jezsuita tartományokban? Tea, gabona, gyapot és százötven ezer indio, akiket az Úristen is rabszolgának teremtett. Hát akkor minek ide tárgyalás? Egy kis háború, és az ügy el van intézve!

ARAGO De háborúnak, nem szabad lenni, nem érti? A világ szemében annyira jog szerint kell eljárunk, hogy a jezsuiták még csak ne is gondoljanak ellenállásra. Pört kell lefolytatnunk, és az egész világnak nyilvánvalóan bizonyítani, hogy először is ez az állam hűtlen lett királyához; másodsor: hogy a jezsuiták az indiákat elnyomják; harmadszor: hogy a bennszülötteket fel kell szabadítanunk; negyedszer: hogy a jezsuitáknak olyan; ezüstbányáik vannak, émeleket a király elől eltitkoltak.

VILLANO Mindezt bizonyítani lehetetlen, mert ez az egész, úgy ahogy van, nem igaz.

ARAGO Márpedig én azt mondom önnek, hogy be kell bizonyítani!

VILLAND De hát minek ilyen gyerekségekkel bajlódni? Minek kell...

ARAGO *(a folyosó felé int)* Tartsa a száját!

Második jelenet

A folyosóról jön Miura, Querini, a Provincialis és néhány katona, aki megáll a folyosón.

MIURA Kérem, foglaljon helyet, signor Querini.

QUERINI Úgy látom, Visitator úr, ön engem is be akar vonni a szerzetes atyák elleni tárgyalásba. Én azonban ezt nem óhajtom.

MIURA Sajnálom, signor Querini, hogy rendelkezéseink önt is akadályozzák szabad mozgásában.

QUERINI Természetesen alkalmazkodom az önök rendszabályaihoz. Meg kell azonban mondanom, külföldi utazóknak ilyen feltartóztatását sajátságosnak tartom.

MIURA Sajnálom, signor Querini, parancsot hajtok végre.

QUERINI Magam is csak azt teszem, amit parancsolnak.

MIURA *(türelmetlenül)* Én nem kényszerítem önt, hogy a tárgyaláson jelen legyen. A kollégium épületein belül tartózkodjék – ahol jólesik.

QUERINI Köszönöm. *(Indul.)*

PROVINCIALIS *(Querinihez fordul)* Mi, jezsuiták, kérjük önt, maradjon, és hallgassa meg a tárgyalást.

QUERINI Elhangozhatnak itt olyan szavak ön ellen, amelyeket kívülállónak jobb nem hallania.

PROVINCIALIS Ön téved. Nekünk nincs rejtegetnivalónk.

QUERINI *(Miurához)* Akkor hát maradok. *(Leül.)*

MIURA *(Aragóhoz)* A vizsgálóbizottságok szóvivője lesz szíves áttekintést adni a páterek ellen emelt vádokról. Foglaljanak helyet, uraim! *(Mindenkire leül.)*

ARAGO Don Villano, mi a vád a páterek ellen?

VILLANO (*feláll*) Mi a vád a páterek ellen? Az a vád, hogy... Itt a vád az aktákban, ezerféle... fogalmazásban. Így hirtelenében nem tudom felsorolni. Utalok az aktákra. (*Leül.*)

MIURA Pater Provincialis, ismeretesek ön előtt a vádak?

PROVINCIALIS Azzal vádolnak, hogy szuverén államot rendeztünk be, és nem engedelmességek a királynak. Azzal vádolnak, hogy telepeinken ezüstbányákat rejtegetünk. Azzal vádolnak hogy kereskedelmünk**Ő**l uzsorahasznót szerzünk, és megkárosítjuk a spanyol birodalmat, amelynek alattvalói vagyunk. Végül azzal vádolnak, hogy a ránk bízott indio népet rabszolgaságban tartjuk.

MIURA A vádak sorra megvizsgáljuk. Don Villano, igaz, hogy a jezsuitáknak Paraguayban szuverén államuk van?

VILLANO Úgy van, igaz.

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Nincs szuverén államunk.

VILLANO A jezsuiták itt azt csinálnak, ami nekik tetszik – tehát szuverének.

MIURA De nem tagadták meg a spanyol állami felséget?

VILLANO Nem, megtagadni nem tagadták meg.

MIURA Alattvalói tehát a királynak úgy, mint eddig?

VILLANO Igen, alattvalói.

MIURA De hát akkor mégsem szuverének!

VILLANO Úgy is helyes, hogy nem szuverének.

MIURA Don Arago, vegye jegyzőkönyvbe: megállapítást nyert, hogy az a vád, amely szerint a jezsuiták szuverén állammal rendelkeznek, hamis.

ARAGO Írom.

MIURA A második kérdés. Don Villano, engedetlenek a paraguayi jezsuiták a királlyal szemben?

VILLANO (*izzadtságát törli*) Engedetlenség. Amennyire megállapíthattam, nem éppen engedelmesek.

MIURA Azt kérdezem: nem engedelmeskednek a királynak?

VILLANO Mért ne engedelmeskednének? Eddig a király semmi olyat nem kért, amihez valami különös engedelmesség kellene. De ha egyszer olyat kérne, számolni lehet vele, hogy ez az engedelmesség nem terjed túl messzire.

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Mi a király iránt, aki bennünket védelmez, feltétlen engedelmet tanúsítunk.

MIURA És ha nem védelmez?

PROVINCIALIS Akkor is legfőbb világi urunk marad.

MIURA Annyit jelent ez, hogy engedelmeskednek a királynak, akármit parancsol is?

PROVINCIALIS Amíg a király nem bűnre szólít fel bennünket, feltétel nélkül engedelmeskedünk.

MIURA Írja, don Arago: a második vád is alaptalannak bizonyul.

ARAGO (*írja*) ... feltétel nélkül... engedelmeskedünk...

MIURA Megfelel a valóságnak, don Villano hogy a jezsuita településeken ezüstbányák vannak?

VILLANO Mialatt én a településeket jártam, a vizsgáló bizottságok kutatásai még nem jártak eredménnyel. De még nem volt rá időm, hogy ezeket az aktákat mind végig tanulmányozzam. Meglehet, hogy egyik-másik vallomásban e kérdést illetően értékes utalás található. Az is lehetséges, hogy talán egyes bizottságok az utóbbi időben nyomára bukkantak ilyen bányának. Talán csak néhány napja történt a felfedezés, és még nem szereztünk róla tudomást. Ezért, gondolom, jó lelkiismerettel elmondhatjuk: nagyon valószínű, hogy a jezsuiták államukban egy vagy esetleg több ezüstbányával rendelkeznek.

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Megesküszöm, hogy településeink semmilyen területén sem ezüstöt, sem aranyat, sem bármi más nemesfémeket nem leltünk, és nem bányásztunk.

MIURA Don Villano, van önnek határozott bizonyítéka a jezsuita állam területén létező ezüstbányáról?

VILLANO Nincs.

MIURA Akkor írja, don Arago: e pillanatig az a gyanú, hogy a jezsuitáknak ezüstbányáik volnának, a legcsekélyebb mértékben sem igazolódott.

ARAGO *(ír)* ... a legcsekélyebb mértékben sem igazolódott.

MIURA A következő vádpont: a jezsuiták a kereskedésből uzsorahasznatot húznak, és ezzel megkárosítják a spanyol birodalmat. Don Villano!

VILLANO A jezsuiták kereskednek. Aki kereskedik, üzérkedik. A telepések városai kőből épülnek. A templomok színültig arannyal. Honnan ez a gazdagság? Csakis az eladott áruk uzsorahasznából. A jezsuiták uzsorahasznatot húznak a kereskedésből, és ezzel megkárosítják Spanyolországot, amely igazság szerint áruik birtokosa.

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Mi nem húzunk hasznatot azoknak az áruknak az eladásából, amelyeknek bővében vagyunk. Ezért nem lehet kereskedésről beszélni, üzérkedésről nem is szólva. Például: Mynheer Cornelis Rotterdamból ma ezernégy száz tallér értékben teát vásárolt nálunk. A pater procurator az ezernégy száz talléron tüstént olyan vasszerszámokat vásárol, amelyek a földműveléshez nélkülözhetetlenek, amelyeket azonban mi magunk előállítani nem tudunk, nem lévén hozzá nyersanyagunk. A szerszámokból minden település kap, ha rászorul, tekintet nélkül arra, hogy a tea onnan származik-e vagy sem. És így vagyunk a többi dologgal is.

MIURA Önök haszon nélkül kereskednek?

PROVINCIALIS Mindennemű haszon nélkül.

MIURA És honnan veszik – például – azt az adót, amelyet a királynak fizetnek?

PROVINCIALIS Ezt az adót is a nélkülözhető cikkek eladásából teremtyük elő. De ez az adó – hála a privilégiumnak – csekély.

MIURA Itt nem minden világos előttem. De majd meglátjuk. Mindenesetre az uzsora vádja nem igazolódik... Az utolsó pont: a jezsuiták a rájuk bízott indiákat rabszolgaságban tartják. Igaz ez, don Villano?

VILLANO Az egész államot száz páter kormányozza. Száz jezsuita uralkodik százötvenezer indián. A Candelaria-telepen hétezer indio lakik. Az egész település két jezsuita gondjára van bízva. Ők ott az egyedüli fehérek. A Miguel-telepnek hatezer lakója van. Két jezsuita kormányozza. Sehol, egyetlen településen sincs több két páternál. Harminc telep – hatvan páter. A többi negyven a cordobai, tucumani, asuncioni és Buenos Aires-i kollégiumokban él. Az indiók semmik. Kiskorúak nyája. A jezsuita atyák minden: hivatalnok, bírák, tanítók, parancsnokok. Az indiók nem szabadok. Aki pedig nem szabad, az rabszolga. A településeken minden indio rabszolga. A jezsuiták az államukban rabszolgaságot vezettek be. (*Leül, izzadtságát törli.*)

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Igaz, hogy több ezer indiót mindig csak két páter igazgat. Igaz, hogy mi, jezsuiták, a lelkieken kívül a világi ügyeket intézni is – kénytelenek vagyunk! A mi indióink jámbor, de gyermeki lelkű emberek. Ha nem mi osztanánk ki a vetőmagot, Ők néhány nap alatt felélnék. Ha nem mi osztanánk ki a húst, az indiók néhány hét alatt levágnák valamennyi ökröt. Az a kényszerűség, hogy mindenkinek mindene legyen, rá is szorított, hogy minden lettünk: kézműves, földműves, hivatalnok, bírós. A mi kezünkől megkap a nép mindent, ami lelki és anyagi jólétéhez szükséges. Ebben különbözik a mi abszolút uralmunk sok más világi kormányzattól.

MIURA Vagyis ön azt állítja, hogy nem önök a rabszolgatartók, hanem azok, akik önöket ezzel vádolják.

PROVINCIALIS Ezt nem mondtam.

MIURA Nyilvánvalóan gondolta. Don Arago, írja a jegyzőkönyvbe: a páter Provincialis nyilatkozata szerint nem helytálló, hogy az indiákat rabszolgaságban tartják.

ARAGO (*ír*) ...nem helytálló, hogy...

MIURA Úgy látom, hogy a vádak, amelyeket önök ellen csak úgy átabotában emeltek, alap nélkül. valók. Nekem azonban nincs szándékomban itt jogtalanságot művelni, vagy akár magamat jogtalanság eszközéül átengedni. Ismerje el, pater Provincialis, hogy én a vizsgálatot igazságosan vezetem.

PROVINCIALIS Példásan vezeti, don Miura.

MIURA Nem volnék azonban igazságos, ha nem hallgatnám ki azokat, akik e vádak mögött állnak... Hé, tizedes!

KATONA Parancs!

MIURA Kísérje ide a Püspököt és a földesurakat!

KATONA Parancsára, don Miura!

MIURA Voltaképpen mi a célja az önök államának, pater Provincialis?

PROVINCIALIS Egyes-egyedül Isten nagyobb dicsőisége.

MIURA Mi által gyarapítaná ez Isten dicsőségét?

PROVINCIALIS Minden pogány megtérése által.

MIURA Minden pogány... Ezen ön minden pogány indiót ért – Paraguayban?

PROVINCIALIS Természetesen.

MIURA Egyre több indio keresi fel önöket, hogy megtérjen a kereszténységhez?

PROVINCIALIS Egyre több.

MIURA Tehát egyre nő az önök államának kiterjedése?

PROVINCIALIS Egyre nő.

MIURA Miért nem járnak el önök úgy, mint más szerzetesrendek misszionáriusai, példának okáért a dominikánusok? Ők helységről helysére járnak, prédikálnak, keresztelnek, és ezzel el van intézve. Miért alapítanak önök államot, és terjeszkednek világi módon?

PROVINCIALIS Mi nem terjeszkedünk világi módon. Az állam önmagában számunkra közömbös. Itt Paraguayban azonban nem volt más lehetőség, hogy a lelkeket megnyerjük Krisztusnak, mint ez a fáradságos földi kerülő.

MIURA Mért nem volt más lehetőség?

PROVINCIALIS Mert az indiók kereszténysége elpárolog, ha más – spanyol vagy portugál – keresztényekkel élnek együtt.

MIURA De hát az indiók ne éljenek velünk! Maradjanak – mint keresztények is – az erdőben és a pusztákon!

PROVINCIALIS Nem hagyták őket az erdeikben és a pusztáikon! Úzték őket, mint a vadat, elfogták, és rabszolgaságra vetették őket.

MIURA Kik tették ezt?

PROVINCIALIS Keresztények. *(Szünet.)*

MIURA És önöknél, az önök királyi kiváltságlevéllel rendelkező államában biztonságban vannak az indiók a rabszolgavadászok elől?

PROVINCIALIS A rabszolgavadászoknak, akármilyen nemzetbeliek, elveszük a kedvét, hogy a mi területünkön az emberrablás mesterségét űzzék.

MIURA Értem... És mi történnék, ha önöket, jezsuitákat, eltávolítanánk a településekről, és más rend misszionáriusait tennénk helyükbe? Nem mindegy, hogy aki prédikál, annak barna vagy fekete a csuhája?

PROVINCIALIS És ki gondoskodnék a többiről? Az indiók megszokták, hogy még gondolkozunk is helyettük. Tőlünk kapják a kenyeret, tőlünk kapják a jutalmat és büntetést. Nem hiszem, hogy más papoknak engedelmeskednének.

MIURA Vagyis önök jezsuiták bizonyos értelemben pótolhatatlanok?

PROVINCIALIS Teljes alázattal merészeljük vallani, hogy Paraguayban – Isten nagyobb dicsőségére – pótolhatatlanok vagyunk.

MIURA Vegye ezt jegyzőkönyvbe, don Arago!

ARAGO *(ír)* ... A jezsuiták... Paraguayban... pótolhatatlanok...

Harmadik jelenet

A folyosóról jön a Püspök, Bustillos, Queseda, Catalde.

MIURA Eminenciás Uram! Uraim! Kérem önöket, foglaljanak helyet, és szíveskedjenek a kérdéseimre felelni. Felhívom a figyelmüket arra, hogy minden hamis vallomást büntetek.

BUSTILLOS (*halkan Quesedához és Castaldéhoz*) Ez az! A rohadt jezsuita kenet csak úgy búzlik a pofájából!

MIURA Eminenciás uram, Püspök úr... Kérem! Mióta van e hivatalában eminenciád?

PÜSPÖK Két éve.

MIURA Az elődje... meghalt?

PÜSPÖK Nem. Elődömet visszahívták Spanyolországba, mert a régi Buenos Aires-i keresztények panaszait és kifogásait meghallgatta.

MIURA Milyen kifogásokat és panaszokat emelnek Paraguayban a jezsuita Társaság ellen?

PÜSPÖK Itt vannak a tekintélyes Buenos Aires-i spanyolok képviselői, kérdezze meg tőlük.

MIURA Meg fogjuk kérdezni... Ön, Püspök úr, ellenségesen érez a Jezsuita Társasággal szemben?

PÜSPÖK Én barátja vagyok a jezsuitáknak. Bámulom küzdelmüket az európai eretnekséggel szemben. De mindama tisztelet mellett, amellyel társaságuknak adózom, meg kell állapítanom, hogy az a tevékenység, amit a jezsuiták Paraguayban kifejtenek, már nem felel meg a rend eredeti céljának.

MIURA Mi a rend eredeti célja, pater Provincialis?

PROVINCIALIS Minden alkalmas eszközzel megtéríteni a pogányokat Krisztushoz. Gyarapítani a Szentegyházat és a Szentatya tekintélyét. Omnia ad maiorem Dei gloriam.

PÜSPÖK Ezek a jezsuiták itt Paraguayban végzetesen letértek rendjük útjáról. Visszaélve lelki hatalmukkal, korlátlan világi uralmat ültettek a szegény indiók nyakára. Megtiltják nekik a spanyol nyelv tanulását, szigorú büntetések terhe mellett megtiltják nekik, hogy spanyolokkal akár csak beszéljenek is. És hát, igen, megtiltják a nem jezsuitáknak az állam területére való belépést. Úgy bánnak régi spanyol nemesurakkal, mint betolakodott vagy ide száműzött idegenekkel. Mindezt pedig olyan földön, amelyet ezeknek a spanyoloknak az Ősei hódítottak meg. Ráadásul tagadják a területükre nézve a püspökök és a magas klérus lelki illetékességét. Értették a módját, hogyan kell gyóntató atyák befolyásának segítségével a koronától olyan kiváltságokat szerezni, amelyek szükségképpen kihívják a régi spanyol keresztények elkeseredését és haragját. Nekünk, világi papoknak, ilyen befolyásunk sohasem volt, hozzánk csak a spanyol nemesurak, kereskedők és birtokosok járnak, és panaszkodnak a Jézus Társaság bitorlásai és hatalmaskodásai miatt. De a Püspöknek nincs lehetősége, hogy e panaszok eredetéről saját meggyőződés-

se alapján formáljon véleményt, nekem a településekre való belépést a pater Provincialis megtiltotta.

MIURA Pater Provincialis?

PROVINCIALIS Fájdalom, nem állt módunkban Őeminenciájának szemleútjára az engedélyt megadni, mivel Őeminenciája olyan feltételeket szabott, amelyeket nem fogadhattunk el.

MIURA Milyen feltételeket szabott a Püspök úr?

PROVINCIALIS Hogy száz nemesúr, Buenos Aires-i kereskedők és földesurak kísérik. Ki akartak bennünket kémlelni. Jóllehet nem vagyunk kötelesek világi papságnak számot adni missziós munkánkról, mi hozzájárultunk volna a szemleúthoz. De ilyen feltételekkel – nem!

MIURA Miért szabta ezeket a feltételeket, Püspök úr?

PÜSPÖK Csak nem leszek olyan esztelen, hogy magánosan vagy csupán egyházi kísérettel lépjek be ebbe az államba! Ó, arra kényszerítenek, hogy világosabban szóljak. Az a veszély fenyeget, hogy mint az elődömet, engem is visszahívnak Spanyolországba: ezért hát, Visitator úr, felnyitom a szemét. Lássá, mit műveltek a mi vallásunkkal ezeken a településeken. A papságot profanizálták, és megterhelték egy világi kormányzat minden súlyával és felelősségével. Vallás ürügyén berendeztek egy Utópiát, hogy biztosítsák az indiók-nak az élelmet, ruhát, biztonságot és gondtalanságot. Ahelyett, hogy a pogányságból igazi keresztényeket neveltek volna, a pogány indiókból hitvány materialistákat faragtak. Ha Krisztus nem gondoskodik nekik kenyérről, húsról, teárról – semmi közük a kereszténységhez. Ha nem jezsuita prédikál neki, hanem az egyház más szolgája, Krisztus tanítása teljesen közömbös lesz az indio számára. Ezt csinálták az idők során a mi szent hitünk-ből itt Paraguayban! Győződjék meg róla, don Miura.

MIURA Ez olyan kérdés, amely az egyházra tartozik. Ebben a vitában Rómának kell a döntő szót kimondania.

PÜSPÖK Több ízben fordultunk már a Szentatyához. Fájdalom, ha Paraguayról van szó, odaát Európában csak a térítések elkápráztató külső sikerét látják...

MIURA És ha – római közbenjárásra – a világi papság belépést nyerne a településekre, és beleszólást a dolgokba?

PÜSPÖK Az hálát érdemlő volna, és azzal sok minden más színt öltene.

MIURA Nagyon köszönjük a vallomást, eminenciás uram. Nagyon értékes volt... Tizedes!

KATONA (*jön*) Parancs!

MIURA Kísérje le Őeminenciáját a kapuhoz, és gondoskodjék róla, hogy távozhasson.

KATONA Parancsára!

MIURA Köszönjük, eminenciás uram!

A Püspök könnyed meghajlással távozik.

Negyedik jelenet

MIURA (*Bustilloshoz, Cataldéhoz és Quesedához*) Önök ott, urak, önök is panaszt kívánnak tenni a Jezsuita Társaság ellen?

BUSTILLOS (*feláll*) Visitator úr, a nevem José Bustillos. Spanyol vagyok.

ARAGO (*írja*) José Bustillos...

BUSTILLOS Földbirtokos vagyok. Ez itt García Queseda nagykereskedő és don Alvaro Catalde, ugyancsak nagykereskedő. Mind a hárman spanyolok vagyunk.

ARAGO (*írja*) García Queseda... Alvaro Catalde...

BUSTILLOS Úgy. És most engedje meg, Visitator úr, ajánlom magamat. Menjünk, uraim! Itt nekünk nem . szolgálatnak igazságot. Gyerünk!

MIURA Mi jut eszébe!

BUSTILLOS Az jut eszembe, excellenciás uram, hogy itt évtizedek óta olyan szaporán szakadnak ránk a magafajta Visitatorok, akár az eső. Minket nem érdekel az ön fortélyos kérdés-felelet játéka. Mialatt itt a jezsuita atyákkal tárgyalgatnak, méricskélik ezt pro, azt contra, javítanivalókat beiktatnak, vádakat kiiktatnak, azalatt az indióink szedik a lábukat, és szöknek – a településekre! És Paranában a hajók a jezsuiták szállítmányait rakodják, mi meg bámulhatjuk a holdat. Mi csak fizessük szépen az adót, és a tiltakozásunkat, igen, azt mindenki elereszti a füle mellett! De csak türelem: segíts magadon, és az Isten is megsegít, Visitator uram! Gyerünk, uraim! (*Quesedával és Cataldéval távozik.*)

MIURA Tizedes! Hozza vissza ezt az embert.

KATONA Parancsára. (*Visszavezeti Bustillost Miura elé.*)

MIURA Drága uram! Ön nyilván nem tudja, ki előtt áll. Az ön dolga az, hogy feleljen a kérdéseimre. Értjük egymást? Hogy miképpen folyják a vizsgálat, azt majd én szabom meg. Feleljen: hány indiót foglalkoztat ön a birtokán?

BUSTILLOS Hatszázat.

MIURA Ezek meg vannak keresztelve?

BUSTILLOS Meg. Mind olyan igazhívő katolikus, akár én magam.

MIURA És mért szöknek el öntől ezekhez az emberekhez, holott náluk igen szigorú életrendnek kell alávetniük magukat?

BUSTILLOS Mert a páterek propagandát csinálnak az államuknak! Válogatott embereket küldenek minden városba és a birtokainkra, és ott ezek az alakok rábeszélik az indiákat a szökésre. És mi ott állunk az aratás kellős közepén munkaerő nélkül. Megszorultatok? Fogjátok marokra a kaszát magatok, ti spanyolok!... De várjanak csak, várjanak! Ez még csak a kezdet! A paranoi birodalom egyre nő. És mi itt állunk, mögöttünk a tengerrel. Várjanak csak, engedjék csak szabadjára – a jámbor atyákat. Leckéztessék csak űket szeretettel. Aztán majd meglátják: néhány év, és mi, gonosz adófizető spanyolok, a tengerbe szorultunk. Ezek pedig megvalósították Paraguayban az Isten uralmát, vagy valójában a maguk uralmát a csupa elégedett, rohadt indio fő-

lött. De önöket ez nem érdekli. Önök szeretik a tömjénszagot és a kegyes beszédet. Kérdezze csak meg ezeket az urakat, hogyan vélekednek Paraguayban a keresztény köztársaságról!

QUESEDA Én kereskedő vagyok, excellenciás uram, exportőr. Nagy fáradsággal teát termesztünk. Mert az indiók lusták. Csürhe, amely csak zabálni akar. És most ülünk a teatábláinkon, és nézhetjük, hogy a jézusatyák elhalásszák előlünk az üzletet. Ha ezek nem volnának (*a PROVINCIALISra mutat*), kereshetnénk, és ebből a spanyol király is megkapná a részét. De mit kap a jezsuitáktól? Semmit! Adnia kell nekik, mindig csak adni! Spanyolországban a földbirtokok kétharmada az egyház és a kolostorok tulajdona. A pilisek fénylenek a zsírtól, a nép meg csont és bőr. A kajmós pásztorbot árnyékában csak szépen lehet éldegélni, de abban a birodalomban, amelyben sohasem nyugszik le a nap, nyomorúság és kétségbeesés uralkodik. Csak ezt akartam mondani, excellenciás uram. Kérem, szíveskedjék a szavaimat kegyesen és jóindulattal megfontolni.

CATALDE Excellenciás uram, én is kereskedő vagyok. Nem voltam mindig az. Katona voltam, értek valamit a katonáskodáshoz. Kérdezze csak ki egyszer azt a patert, aki sarkantyút hord, hogy is áll a jezsuita állain fegyverzet dolgában! Ha azt hiszi, hogy rábízzák magukat az Úristenre, akkor rosszul ismeri a jezsuitákat. Erős hadseregük van. Fegyvergyárakkal, lőszerraktárakkal, hogy az több, mint elég. Kész haditerveik vannak, védelmi tervek, ugye, ez magától értetődik. A kellő órában aztán majd eldöntik, ki is támadta meg őket... Erre mély tisztelettel felhívom excellenciád figyelmét.

PROVINCIALIS Ha megengedi, don Miura, szeretnék ezekre a vádakra máris válaszolni...

MIURA Türelem! Legyen türelemmel egy kissé, pater Provincialis... Tizedes!

KATONA (*jön*) Parancs!

MIURA (*a Provincialishoz*) Volna szíves az illetékes pátereket iderendelni?

PROVINCIALIS Hogyne. (*A katonához.*) Hundertpfund, Clarke és Orosz pátert.

KATONA Hundertpfund, Clarke és Orosz pátert... parancsára! (El.)

MIURA. Don Arago, jegyzett?

ARAGO Nem mindent.

MIURA Mit írt fel?

ARAGO (*olvas*) Propaganda az indiók közt városban és vidéken... Kereskedelmi konkurrencia... Hadi felszerelés...

MIURA Helyes.

PROVINCIALIS Ha két szót engedélyeznek nekem, don Miura.

MIURA (*udvariasan*) Pater Provincialis, kérem a türelmét! Mindjárt meglátjuk.

Mindjárt. (*A három birtokoshoz.*) Önök ott... önök elmehetnek.

BUSTILLOS Excellenciás uram, szeretnék a vallomásainkat a paterek előtt megismételni.

QUESEDA Kérjük, szembesítsen minket, excellenciás uram, a paterekkel!

MIURA Mehetnek, azt mondtam! Katonák! Hé!

Katonák jönnek a folyosóról.

MIURA Vezessék le ezt a három embert, és gondoskodjanak távozásukról.

A katonák körülfogják, és a folyosó felé kísérik a három birtokost.

BUSTILLOS Így bánnak az adófizetőikkel! *(Visszakiált.)* Csak adjátok odaát a nagyurat! Mi csak lenézett gyarmati banda vagyunk, de várjatok csak! Fordul még a világ! *(El a többiekkel.)*

Ötödik jelenet

Hundertpfund, Clarke és Orosz jön.

MIURA Pater procurator?

CLARKE *(előlép)* Clarke procurator.

MIURA Igaz, hogy az önök állama termékei eladásával konkurenciát jelent a spanyol kereskedőknek?

CLARKE Nem igaz.

MIURA Önök tehát nem kérnek kevesebbet – mondjuk – a teáért, mint a spanyol kereskedők?

CLARKE Éppen ellenkezőleg. Mi valamivel többet kérünk érte.

MIURA Többet? Hát akkor miért önöknél vásárolják, miért nem a spanyoloknál?

CLARKE Erre bizonyára felvilágosítást adhatna önnek mynheer Cornelis, aki ma vett teát tőlünk.

MIURA Tizedes!

KATONA *(jön)* Parancs!

MIURA Mynheer Cornelist.

KATONA Mynheer Cornelist! Parancsára! *(El.)*

MIURA *(Aragóhoz)* írja be: a jezsuiták áruja drágább. *(A jezsuitákhoz.)* A pater superiorot kérem.

HUNDERTPFUND *(előlép)* Hundertpfund superior.

MIURA Megtörténik, hogy településeiken olyan indiók bukkannak fel, akik spanyol földbirtokokról szöktek el?

HUNDERTPFUND Sajnos, ez gyakori, excellenciás uram.

MIURA Miért szöknek a földesurak indiói önökhöz?

HUNDERTPFUND Mert ott rabszolgaságban élnek, nyúzzák és verik őket.

MIURA És milyen a büntetés az önök telepein? Hogyan torolják meg önök a mulasztást?

HUNDERTPFUND Dorgálással. Ha ismétlődik a mulasztás, enyhébb esetben huszonöt botütés, súlyos esetben néhány havi fogság.

MIURA És halálbüntetés?

HUNDERTPFUND Nálunk nincs. Nincs is rá szükség. Rablás nem fordul elő. Mindenki megkapja, amire szüksége van. Pénzért senki sem lesz törvénszegő, mert a mi államunkban a pénz – ismeretlen.

MIURA Pénzük nincs?

HUNDERTPFUND Egyetlen maravédi sem. Minek? Ki-ki, amire szüksége van, megkapja természetben. A ruhát is. Fizetni semmiért sem kell. A munka az egyetlen érték.

MIURA A mennykőbe! Micsoda egy államot teremtettek maguk!

HUNDERTPFUND *(elégedett)* Ugye?

MIURA És ha valaki gyilkol? Az indiók mégse mind angyalok!

HUNDERTPFUND Persze hogy nem. Itt-ott megesik ilyesmi is. Hát igen, a gyilkos büntetése száműzetés.

MIURA Száműzetés? Hova?

HUNDERTPFUND Ahova Ő akarja. A haja szála nem görbül nálunk. Megízlelheti az édes szabadságot. A városokban. Nemsokára aztán elmegy a földbirtokosokhoz. Rabszolgának. Ott is keresztényekhez kerül, de milyenekhez!

Hatodik jelenet

Cornelis jön.

MIURA Ön németalföldi állampolgár, mynheer, nincs módomban önt tanúszkodásra kényszeríteni.

CORNELIS Önként vállalom. De felhívom a figyelmét arra, hogy én akaratom ellenére vagyok itt. A németalföldi követ, Madridban majd intézkedik... *(Aragóhoz)* André Cornelis, Rotterdamból...

ARAGO *(írja)* André Cornelis, Rotterdamból...

MIURA Miért vásárolja, mynheer, a teát a jezsuitáktól, ha egyszer ugyanazt a teát a spanyol kereskedőktől olcsóbban megkaphatja?

CORNELIS Olcsóbban, igen, de nem ugyanazt a teát! A tea, a fene essen belé, szívügy. Haszonlesés nélkül szedve, finomabb levelet ad. Ezt a jezsuiták tudják, és az indiók, úgy látszik, szívesen dolgoznak a telepeiken. Furcsa, excellenciás uram, nem?

MIURA Úgy hallom, az indiók lusták.

CORNELIS Az, rabszolgaságban, korbács alatt lusták. De a telepeken, ahol nem nyúzzák őket, napi hat óra munka, aztán zene, élelem temérdek és – istentisztelet! Istentisztelet, ezt ne felejtjük el, az indiók még erre sem lusták. Sajátságos, excellenciás uram, ugye?

MIURA Ön, mynheer, járt a telepítvényeken?

CORNELIS Bizony, én voltam a nagy kivétel. A Provincialistól kaptam rá útlevelet. Mert egyébként senki sem teheti be a lábát a szent államba, különösen katolikus spanyol nem. Ugye mulatságos, excellenciás uram?

QUERINI *(Miurához fordul)*

MIURA *(udvariasan)* Signor Querini?

QUERINI Szabad a tanúhoz egy kérdést intézнем?

MIURA Hogyne. Tessék, signor Querini!

QUERINI (*Cornelishoz*) Ön – kálvinista?

CORNELIS Igen, eretnek vagyok. És dicsőítem ezeket a jezsuitákat. Paradox, ugye?... Vagy talán?... (*Miurához*) Ön tudja, excellenciás uram, hogy ezeknek az embereknek már egy eretnek támogatása sem árthat. (*Querinihez*) Óhajt még valamit, signor?

QUERINI Nem, köszönöm.

MIURA Ön tehát, mynheer, azt mondja, hogy ugyanannyi teáért többet fizet a jezsuitáknak, mint a spanyoloknak.

CORNELIS Úgy is van. Mert a jezsuiták teáját szeretettel ültetik, a rabszolghajcsárokét gyűlölettel. És ezt megérik a tea illatán – az egész világon.

MIURA Köszönöm a vallomást, mynheer. Sajnos, arra kell kérnem, hogy maradjon még itt a kollégiumban.

CORNELIS A Püspök és a spanyol rabszolghajcsárok elmehettek. Miért tartóztat fel egy németalföldi polgárt, ha őket nem?

MIURA Egy kevés türelmet még, mynheer.

CORNELIS Odalenn nem jó a hangulat. Valami kiszivároghatott. Sajátságos, ugye? Szívem mélyéből örülnék, excellenciás uram, ha kicsavarnák a fegyvert a katonái kezéből. Ajánlom magam. (*El.*)

MIURA Ön is, páter procurator, és ön is, pater superior, elmehetnek.
Hundertpfund és Clarke el.

Hetedik jelenet

MIURA Pater Orosz!

OROSZ Excellenciás uram?

MIURA Mi az ön feladata a településeken?

OROSZ Tapasztalt katona vagyok, ezért az én dolgom, hogy biztosítsuk területünket rablótámadások és rajtaütések ellen. Én vezetem a katonai gyakorlatokat: mindig készenlétben kell állnunk, ha a király parancsa szólít.

MIURA Ha a király parancsa szólít? Küzdöttek már önök az indióikkal háborúban Spanyolországért?

OROSZ Mióta a király nekünk a felfegyverkezés kiváltságát adományozta, összesen negyven kisebb-nagyobb hadjáratban harcoltunk Spanyolország ügyéért.

MIURA Az ön indiói bátor katonák?

OROSZ A vad harci hordákat mi jezsuiták fegyelmezett ezredeké szerveztük. Bármikor erős hadsereget tudunk a király rendelkezésére bocsátani.

MIURA Milyen ennek a hadseregnek a felosztása?

OROSZ Minden település kiállít legalább két ezredet. Ez tehát összesen hatvan ezred – gyalogság, lovasság, tüzérség.

MIURA Ágyúik vannak?

OROSZ Ágyúöntő műhelyeink is vannak.

MIURA Lőszer?

OROSZ Néhány telepen fegyvert és lőszert gyártanak. Raktáraink ma elégségesek az egész hadsereg felfegyverzésére.
 MIURA Spanyolországnak ez idő szerint nincs ellensége Paraguayban. Az önök hadseregét tulajdonképpen csökkenteni lehetne.
 OROSZ A királyi kiváltságlevél engedélyezi nekünk hadsereg tartását. És mi élünk ezzel a kiváltsággal.
 MIURA A kiváltság régi. Még V. Fülöptől származik. *(Szünet)* Egyesek attól tartanak, hogy önök egy szép napon bennszülött hadseregükkel támadásra indulnak.
 OROSZ Ezt senki sem gondolhatja komolyan. Kit támadnánk meg?
 MIURA Nem azt mondom, hogy önök, szerzetes atyák indítanának támadást. De az indiók egy napon önállósíthatják magukat.
 OROSZ Az nem lehet. Ahogy mi, szerzetesek, szent engedelmességgel alávetjük magunkat előljárónknak, ugyanúgy ellentmondás nélkül követik az indiók a mi parancsainkat.
 MIURA És ha önök azt parancsolnák: letenni a fegyvert?
 OROSZ Haladéktalanul letennék.
 MIURA És kinek kellene kiadnia a parancsot, hogy letegyék a fegyvert?
 OROSZ A pater Provincialisnak.
 MIURA És kinek engedelmeskedik a pater PROVINCIALIS?
 OROSZ A királynak és a rend generálisának.
 MIURA Tegyük fel, hogy valamilyen hatalom megtámadja önöket. Erre a hadseregük megindul?
 OROSZ Meg bizony.
 MIURA Ön a parancsnok?
 OROSZ A hadműveleteknél.
 MIURA És ki adja ki a menetparancsot?
 OROSZ A pater Provincialis.
 MIURA *(Aragóhoz)* Megvan?
 ARAGO Minden.
 OROSZ Mi nem fenyegetünk senkit. Képtelenség nekünk támadó szándékot tulajdonítani. De mi készek vagyunk fegyverrel válaszolni mindenkinek, aki Isten államát Paraguayban meg akarja semmisíteni. Mindenkinek.
 MIURA Pater Provincialis?
 PROVINCIALIS Valóban úgy van, ahogy Orosz pater kifejti. Elmúltak azok az Ők, amikor rabló hordák büntetlenül zavarhatták békés munkánkat.
 MIURA Na igen, harmincezer kiképzett katona, az valami! Ki volna olyan könnyelmű, hogy ujjat húzzon önökkel! Az ilyesmit jól meg kell gondolni! Isten állama alapos világi hozzáértéssel övezte fel magát! *(Oroszhoz)* Hol szolgált ön, mielőtt a rendbe lépett?
 OROSZ Győrött. Magyarországon. A császári huszároknál.
 MIURA Kitüntetése van?
 OROSZ Jenő hercegtől.
 MIURA Ejha!... Köszönöm, pater Orosz.

Orosz visszavonul.

MIURA Don Arago, adja csak ide a jegyzőkönyveket. (*Arago átnyújtja. Miura átfutja, aztán*) A kihallgatás az utolsó pont kivételével befejeződött. Ez az utolsó pont titkos. Ezt a pater Provincialissal négy szemközt beszélem meg... Köszönöm mindannyiuknak... Tizedes!

KATONA (*jön*)

MIURA Lent a lépcsőnél álljon Őrt az embereivel, és gondoskodjék róla, hogy senki se zavarjon.

KATONA Parancsára!

Mindenki távozik, a Provincialis és Miura kivételével.

Nyolcadik jelenet

MIURA Nyilvánvaló: az önök ellen emelt vádak hamisak.

PROVINCIALIS Egy pillanatig sem kételkedtem, hogy az ön meg nem vesztegethető éleslátása kideríti az igazságot.

MIURA Önök nem engedetlenek a királlyal szemben.

PROVINCIALIS Sohasem is voltunk.

MIURA Önök nem nyomják el a népüket.

PROVINCIALIS Elmondhatjuk, hogy a mi államunk a világ ama kevés állama közé tartozik, amely nem elnyomáson alapul.

MIURA Önök uzsorakereskedelmet sem folytatnak.

PROVINCIALIS Ezt még az eretnek is megerősítette.

MIURA Önöknek nincsenek ezüstbányáik, nem is halmoznak fel kincseket.

PROVINCIALIS Mi bebizonyítottuk, hogy sem pénz, sem arany nem alapja egy nép boldogulásának.

MIURA És mégis újra meg újra ilyen piszkos vádak és rágalmak hangzanak el önök ellen!

PROVINCIALIS Ön most végleg tisztáz bennünket. Ön most...

MIURA (*kézmozdulattal*) Az ítélet már megvan. Spanyolországban ezeknek a rágalmaknak ellenőrzés nélkül, vakon hitelt adtak. Pontról pontra ítéletet hoztak. Itt van, olvassa! (*Átnyújt egy levelet.*)

PROVINCIALIS (*elveszi, olvassa, és Miurára mered*)

MIURA Olvassa!

PROVINCIALIS „Mivel beigazolódott, hogy a jezsuiták Paraguayban elrugaszkodtak koronánktól; mivel beigazolódott, hogy vallási ürüggyel indio népem elnyomását és rabszolgaságát teremtették meg, mivel beigazolódott, hogy bányák eltitkolásából gazdagodtak meg; mivel beigazolódott...” (*Miurához*) Mivel beigazolódott? Mivel beigazolódott?

MIURA (*elveszi a levelet, és nyugodtan olvassa tovább*) „...megparancsolom a Mindenható által kezembe helyezett legfelsőbb hatalom erejével, hogy a Jézus Társaság valamennyi rendtagja a paraguayi tartományt hagyja el, és

hogy minden javaikat kobozzák el. Kiadatott Buen Retiróban, 1767. február 27-én. ÉN, A KIRÁLY." (Visszaadja az ítéletet a Provincialisnak.)

PROVINCIALIS (*higgadtan*) Az ítélet érvénytelen! A királyt félrevezették.

MIURA (*helyeslően*) A királyt félrevezették.

PROVINCIALIS Most mit óhajt tenni?

MIURA Ezt az ítéletet nem tudom végrehajtani.

PROVINCIALIS Ön felvilágosítja a királyt! Ön a mi megmentőnk! Isten önt rendelte államunk megmentésére!

MIURA Én felvilágosítom a királyt. Én rámutatok ezeknek a vádaknak az alávalóságára. De az önök államának, az önök államának vesznie kell!

PROVINCIALIS Hogyan?

MIURA Az önök államának vesznie kell.

PROVINCIALIS Veszni? Nekünk?

MIURA Önöknek.

PROVINCIALIS Ön megerősíti, hogy mi nem vétünk semmi igazságtalanságot, és most meg akar minket semmisíteni?

MIURA Igazságtalanságot! Mindnyájan igazságtalanságot vétünk. Nincs állama a világnak, amely ne volna megrakva égbekiáltó igazságtalanságokkal. Ettől még nem roskad össze egy állam. De az önök államát sokkal rosszabb dolog terheli.

PROVINCIALIS Rosszabb?

MIURA Önöknek igazuk van!

PROVINCIALIS (*diadallal*) Igazunk van!

MIURA És éppen ezért, mivel igazuk van, ezért kell önöket elpusztítani. Könyörtelenül, könyörtelenül elpusztítani!

PROVINCIALIS No igen... Józan eszénél van ön?

MURA Fantasztá volnék, ha mást mondanék! (*Szünet.*) Mit csináltak maguk ott (*a térképre mutat*), a pusztán és az Őserdőben, amelybe mi a lábunkat sem tettük volna be! A szeretet és igazságosság birodalmát. Maguk haszon nélkül vetnek és aratnak, az indiók dicshimnusz zengenek magukról – és megszöknek a mi földesurainktól! A maguk termékeit szétviszik a világba, a mi kereskedőink elszegényednek. Maguknál béke és jólét uralkodik, az anyaországban nélkülözés és elégedetlenség. Ezt az országot, amelyet mi vérünkkel hódítottunk meg, maguk nagyra teszik – ellepünk! Maguk kis nép ebben az államban, és mi, a hatalmasok, reszketni vagyunk kénytelenek az önök példájától! Mi a háborúink árán terjeszkedünk, maguk a békéjükkel. Mi zsugorodunk, maguk gyarapodnak. Holnap már harmincöt településük lesz. Néhány év, és hetven. Mennyi idő kell még, és maguké az egész kontinens! És mi? Mi csak úgy szemléljük ezt, és ne gátoljuk meg? Bolondok volnánk, ha nem kergetnénk el önöket, amíg van még rá idő! Menjenek innen! Annak a világbirodalomnak nevében, amely önöknek megengedte, hogy itt kulturális misszióval próbálkozzanak, azt mondom: ki innen! Ennek a kísérletnek, amely számunkra ilyen veszélyessé válik, vége! Vége!

PROVINCIALIS Ez a kísérlet szent! Aki hozzányúl, aki bűnösen megzavarja, étkézik Isten ellen!

MIURA Ne beszéljen vallásról, mikor az érdekeinkre megy a játék!

PROVINCIALIS Tiszteletben kell önt tartanom mint királyunk küldöttét. Hogyan rendelkezik hát?

MIURA Ezt az ítéletet nem hajthatom végre, mert olyan indokokon nyugszik, amelyek tarthatatlanoknak bizonyultak. Önök könnyen bebizonyíthatják, hogy önöknek van igazuk.

PROVINCIALIS (*keserűen*) Ez – az ön nyilatkozata szerint – nem akadályozza meg a mi bukásunkat.

MIURA De az egész világ szemében igazságtalannak bélyegezne bennünket önökkel szemben. Ez tengernyi kellemetlen pamfletet eredményezne. Ezt nem szabad.

PROVINCIALIS Hogyan rendelkezik hát?

MIURA A települések átadását önnek magának kell elrendelnie!

PROVINCIALIS Nincs olyan hatalma a világnak, amely engem erre rákényszeríthetne!

MIURA Az én hatalmam elég, hogy rákényszerítsem.

PROVINCIALIS Tessék! Próbálja meg!

MIURA Az ön vonakodása rendjének teljes kimúlását jelentené az egész spanyol világbirodalomban. Fontolja meg: Franciaországban és Portugáliában a Jézus Társaságot már betiltották. Mi meghagyjuk önöket az egész spanyol birodalomban, ha Paraguayból önként kivonulnak.

PROVINCIALIS Ez zsarolás.

MIURA Országom jólétéért minden eszközt igénybe veszek.

PROVINCIALIS Egy rendtartomány sorsáról csak a rend generálisa dönthet.

MIURA Fordultunk mi már a pápához is és a rend generálisához is. Éveken át ígégették, hogy vizsgálatot indítanak. Mi most a felosztatás kész ténye elé állítjuk a generálist.

PROVINCIALIS (*nagy izgalomban*) Ez zsarolás!

MIURA (*hidegen*) Paraguay – vagy a rend, pater Provincialis.

PROVINCIALIS Adjon gondolkozási időt!

MIURA Nem adhatok időt. Döntsön azonnal!

Kilencedik jelenet

OROSZ (*besiet a folyosóról*) Pater Provincialis! Valami szóbeszéd pánikot keltett az embereink között! (*Miurához*) Az ön katonái állítólag kijelentették, hogy önök erőszakkal le akarják törni államunkat.

MIURA Ez nem így van. Pater Provincialis!

PROVINCIALIS (*hallgat*)

MIURA Feleljen, pater Provincialis!

PROVINCIALIS (*lassan*) De így van. Isten államát gyáván meg akarják semmisíteni!
OROSZ Várom a parancsát az ellenállásra!

MIURA Gondolja meg, Alfonso Fernandez! Itt csak egyetlen jog érvényes: a király joga!

PROVINCIALIS Itt csak egyetlen jog érvényes: Isten joga! És ennek a jognak a nevében, don Pedro de Miura, ön a foglyunk! Páter Orosz, ön kezeskedik a Visitator Őrizetérő!

OROSZ Excellenciás uram, kérem a kardját!

MIURA (*egy pillanatig határozatlanul áll, aztán lassan kihúzza a kardját, és átadja Orosznak*) És önök azt mondják, hogy ártatlanok?

Függöny

HARMADIK FELVONÁS

A paterok gyűlése. A Provincialis az íróasztalnál beszél. A paterok a térkép előtt állanak. A bal szélen mint kívülálló hallgatók Querini és Cornelis.

Első jelenet

PROVINCIALIS (*tétovázva kezdi, lassan szenvedélyessé válik*) Parana és Uruguay keresztény településeinek paterjai! Mi mindannyian alattvalói Ő katolikus Felségének (*megemeli sapkáját*), nehéz szívvel szántuk el magunkat a védekezésre egy hazugsággal és csalással kizsarolt királyi végzéssel szemben. Itt tartom a kezemben azt az ediktumot, amelyet az uralkodótól besúgással, rágalmazással és hazugságokkal csikartak ki. Olyan gaztetteket tulajdonítanak nekünk, amelyekben maguk bűnösök, amelyeket maguk követnek el ezerszer, és azután ránk fogják, miránk, akik egyedül vagyunk ártatlanok bennük. Ez több, mint a mi küldetésünk ellen szánt fondorlat, ez bűntény a katolikus Felséggel szemben. Úgy tekintjük ezt, hogy a király majdani végső óráját akarják ezekkel a borzalmas vádakkal megmérgezni? Úgy tekintjük ezt, hogy néhány hivatalnok és miniszter az uralkodó lelki üdvösségét eladja egy rablásért, amelyben a saját zsebet kívánja megtölteni? Ennek a kicsalt ítéletnek végrehajtói a teljhatalmukra hivatkoznak. A királyságban viselt hivatalukra és méltóságukra támaszkodnak. Azt azonban, aki túllépve hivatalát, Istennel helyezkedik szembe, meg kell fosztani tiszteletre méltó címétől, hogy hivatalos álorcájában mérhetetlen kárt ne okozzon. Ilyen esetben ellenállást tanúsítani hitbéli kötelesség. A rágalom, a hazugság, a galádság karddal meghódít olyan népeket is, amelyek gyűlölik a rágalmat, a hazugságot, a galádságot. Isten kiköpne minket a szájából, ha vonakodnánk szabad akaratunkat az ellenállásra serkenteni! Tudomásul kell venni, hogy Isten most nyílt vallomást követel tőlünk, nehogy egyszer majd - mivel most emberek kegy ének elnyerése érdekében hallgattunk - Krisztus szájából halljuk azt a borzasztó hangot, amely elpártolásunk felett ítéletet mond. Az indiók népe őrizze meg nyugalmát. A jézusatyák maguk fognak sorsukról dönteni. *A Provincialis leül. Orosz, Clarke, Hundertpfund odalépnek hozzá. A Provincialis halkán beszél velük.*

OROSZ A pater Provincialis parancsa: a spanyolok kihallgatása, az igazság megállapítása az intézetben, a lelki gyakorlatok házában történik! Menjünk át!
Valamennyien eltávoznak.

CORNELIS (*a Provincialishoz siet, és jól megrázza a kezét*) Nahát, ezt nem hittem volna! Ilyen magatartás, ez már szinte...

PROVINCIALIS Nos, mynheer?

CORNELIS Ez igen! Csak egy a kár: hogy maga... nem kálvinista. (*El.*)

A Provincialis is távozni akar a folyosón át, de Querini megállítja.
QUERINI A Mi Urunk, Krisztus irgalma és szeretete nevében, beszélgetést kérek,
pater Provincialis.

Második jelenet

PROVINCIALIS (*csodálkozva*) A mi Urunk, Krisztus irgalma és szeretete nevében...

QUERINI (*halkan*) A mi Urunk, Krisztus irgalma és szeretete nevében...

PROVINCIALIS Hogyne, signor. Kérem, foglaljon helyet! (*Az íróasztal előtt álló
székre mutat.*)

QUERINI (*szelíden*) Köszönöm szépen, de... nem itt.

PROVINCIALIS Lekísérne a tárgyalásra?

QUERINI Mélyen sajnálom, de hamarosan el kell önöket hagynom, ezért (*invitáló
kézmozdulat*), ha volna olyan szíves...

PROVINCIALIS (*közelebb lép*) Természetesen.

QUERINI ... és olyan kegyes (*most Ő kínálja a Provincialisnak az íróasztal előtti
széket*) ...itt helyet foglalni.

PROVINCIALIS (*fejét rázza*) Hogyan?

QUERINI (*Ő megy az íróasztal mögé, és leült a PROVINCIALIS székébe*)

PROVINCIALIS (*némán nézi*)

QUERINI Tessék. Foglaljon helyet!

PROVINCIALIS (*állva marad*) Kicsoda ön?

QUERINI (*nyugodtan ülve marad, alázattal*) *Minimus servus servorum in nomine
Societatis Jesu.*

PROVINCIALIS Kicsoda ön?

QUERINI A társaság jelentéktelen szolgálja. Megmondtam.

PROVINCIALIS Nem hiszem. Ön nem jezsuita.

QUERINI Ótisztelendősége, rendünk generálisa úgy látta célszerűnek, hogy legá-
tusát ebben az öltözékben küldje önhöz.

PROVINCIALIS Ön a legátus! Isten küldi önt segítségül a veszély órájában. Dicsér-
tessék az Isten!

QUERINI (*komolyan*) A veszély órájában. (*Átnyújt a Provincialisnak egy levelet.*) A
megbízásom.

PROVINCIALIS (*leül, olvas, azután feláll*) Alázattal várom parancsait.

QUERINI (*feláll*) Én itt a rendfőnök személyeként állok. Ezt tudja!

PROVINCIALIS (*halkan*) Jóságos Atyám!

QUERINI Én megparancsolom önnek, intézkedjék, hogy a spanyol Visitor azon-
nal visszakapja a hatalmát!

PROVINCIALIS (*felkiált*) Jóságos Atyám!

QUERINI (*egész szelíden*) Intézkedjék, hogy a spanyol Visitor azonnal vissza-
kapja a hatalmát!

PROVINCIALIS Jóságos Atyám!... Hiszen ön maga volt tanúja az ellenünk elkövetett önkénynek...

QUERINI (*élesen*) ... és nem engedem meg, hogy mi ugyanezt tegyük.

PROVINCIALIS A Visitator erőszakosan bánt velünk.

QUERINI Én nem mentem a Visitatort.

PROVINCIALIS A rabszolgakereskedők és rablólovagok vannak ellenünk.

QUERINI Azt én tudom.

PROVINCIALIS Ezek az emberek becsapták és félrevezették a királyt.

QUERINI Az engem nem érdekel.

PROVINCIALIS (*az ediktumra mutat*) Soha nem írta volna alá a király ezt az ítéletet, ha ismerte volna a valódi indokokat!

QUERINI Úgy ez nagyon fájdalmas lenne. Mivel a királyi ediktum igen jól illik a terveinkbe.

PROVINCIALIS Ön hát vak ezzel a mérhetetlen bűnnel szemben, amely a Visitatort terheli?

QUERINI Ön vak azzal a mérhetetlen bűnnel szemben, amely bennünket terhel itt Paraguayban...

PROVINCIALIS (*szünet után*) Nem értem...

QUERINI Kérjük Istent, a mi Urunkat, hogy halálunk órájában ne kérje tőlünk számon ezt a szörnyű vétket. Egy olyan világban, amelyben kiirthatatlanul uralkodik az aljasság és a haszonlesés, mi arra merészeltünk vállalkozni, hogy Krisztus tiszta szavát itt elveszük. Misszióntól elvakítva, az indiók népe most nemzeti szabadságát várja tőlünk. Azt hiszik, hogy tőlünk kapnak szilárd védelmet a hatalmasokkal szemben, tőlünk remélik Isten országának megteremtését... És mi, (akik pontosan tudjuk, hogy alapjában tehetetlenek vagyunk) külső sikerek kedvéért magunk is belegabalyodtunk a hatalom hálójába, mi, akiknek az a dolgunk, hogy pártatlanul minden államban a kétségbeesett, elnyomott, szenvedő emberiség útját egyengessük abba a birodalomba, amelybe csak a halál nyit bebocsáttatást mindnyájunknak. Krisztus ott ül törvényt az elnyomók bűnei felett, csak ott nyerik el az erőszak elkövetői büntetésüket és elszenvetői a jutalmukat... Ez a világ nem alkalmas Isten országának megvalósítására.

PROVINCIALIS Atyám ezzel az erőszak oldalára áll.

QUERINI Úgy van. A mi helyünk ott van az erőszak oldalán. A kegyetlen, a hatalmas szívében fel kell ébresztenünk a keresztény erényeket. Ismernünk kell a korlátainkat. Itt Paraguayban nem ismertük fel. De még nem túl késő, Csak meg kell hozni az áldozatot: a Jézus Társaság visszavonását Paraguayból!

PROVINCIALIS Ezzel feláldozzuk keresztény indiók százezreinek lelkét.

QUERINI Ezt az áldozatot is meg kell hoznunk Isten nagyobb dicsőségére.

PROVINCIALIS És elriasztjuk azt a több százezernyi pogány indiót, aki kész Krisztus követésére!

QUERINI Ilyenféle keresztényeket nem óhajtunk. Ezek a mi szent vallásunkat biztonságnak, élelemnek, a gondtól való szabadulásnak, jóindulatú, igazságos kormányzatnak tekintik. De Isten nem politikus. Amit pedig mi itt mű-

velünk, az politika. És ez a politika egyre élesebben irányul azok ellen az európai katolikus fejedelmek ellen, akiknek mi előharcosai voltunk. Most ellenfeleikké lettünk. Gyűlölettel üldöznek bennünket, és ez a gyűlölet tovább fog tartani, és egész rendünket szerencsétlenségbe taszítja, ha paraguayi államunkat fel nem adjuk.

PROVINCIALIS Gondolja meg, mit rombolunk szét örökre! Megsemmisítjük a háborúval és balsorssal megvert népek reménységét, a reményt egy birodalomban, amely csak az istenhitből nőhet ki!

QUERINI Ez a remény hiábavaló. Mentsük meg a lelkeket.

PROVINCIALIS Soha és semmiképpen meg nem menthetjük a lelkeket, ha védtelenül átengedjük őket az elnyomásnak. Egyértelműen ki kell jelölnünk helyünket a megfáradt és megnyomorított ember mellett.

QUERINI Ezt nem tehetjük. Ez nem volna okos. Ez felmérhetetlen károkat okozna szent vallásunknak. Mi csak eszközök vagyunk a Szentatya kezében.

PROVINCIALIS Őszentsége ismeri fáradozásunkat és sikereinket.

QUERINI Nem kívánatosak a számára.

PROVINCIALIS Ő tudja, hogy itt naponta új lelkeket nyerünk meg.

QUERINI Tudja, hogy naponta új vádak zúdulnak ránk. Ő tudja, hogy paraguayi államunk növekszik.

PROVINCIALIS A pápa nem adhatja ki az államát.

QUERINI Azt hiszem, szívesebben vette volna, ha Paraguayban idejekorán kudarcot vallunk.

PROVINCIALIS A kereszténység vallott volna kudarcot.

QUERINI Nem. Csak megőrizte volna tisztaságát. A sátán lopózott a munkánkba anélkül, hogy észrevettük volna. Miben különbözik a jezsuiták állama az Ősretnek Calvinus János genfi köztársaságától? Valóságos szerencse, hogy még nem kerültünk összeütközésbe a dominikánusokkal. Mert jog szerint a mi eltévelyedésünk az inkvizíciós törvényszék elé tartozik.

PROVINCIALIS Önként állok a Szent Inkvizíció elé. Nincs annyi lánc, amennyit ne hordanék Isten dicsőségére.

QUERINI Ön tartományfőnök. Nem szükséges önnek az engedelmességi fogadalmat magyaráznom. Ön teljesíti parancsomat, és végrehajtja a királyi ediktumot.

PROVINCIALIS Ne kívánja ezt tőlem... Alázattal kérem: vizsgálja meg még egyszer! Én engedelmeskedem önnek... kész vagyok minden parancsát izzó meggyőződésemmé tenni... Én ezentúl csak eszköz vagyok az ön kezében... de kérem önt, esdekelve: irgalmazzon a százötvenezer kereszténynek, ne szolgáltatassa ki őket egyetlen szóval a rabszolgakereskedőknek és kizsákmányolóknak!

QUERINI Rendünk fennmaradásáról van szó, és ön százötvenezer emberről beszél!

PROVINCIALIS Járja be a településeket... hatoljon a munkánk mélyére... győződjék meg az igazságról... és tárja fel a Visitator előtt!

QUERINI Küldetésem szerint ismeretlennek kell maradnom! Egy szót se a feladatomról, sem arról hogy a rendhez tartozom. Senkinek!

PROVINCIALIS Mentsen fel ez alól a megbízatás alól, képtelen vagyok rá.

QUERINI Mi az, amire egy jezsuita nem képes? *(Szelíden.)* Tehát a paraguayi tartományfőnök értelmé már jobb belátásra jutott. Most hát engedelmeskedjék a király Visitorának, és kérje a lázadás megtorlását.

PROVINCIALIS Ne adja nekem ezt a parancsot ... Én nem tudom... kérem... Mélységes alázattal... *(Letérdel.)*

QUERINI Feleljen: helyesnek tartja a parancsomat?

PROVINCIALIS *(hallgat)*

QUERINI Feleljen: mint engedelmes, hajlékony vesszőt, kezembe adja magát?

PROVINCIALIS *(lehorgasztja a fejét, és hallgat)*

QUERINI *(halkan)* Ó, bocsánat a tévedésért. Nem önhöz, másvalakihez beszéltem. Ön nem a paraguayi tartományfőnök, ugye?

PROVINCIALIS *(összerezzen, feláll, gyorsan)* Az ön parancsát jónak és helyesnek tartom. Minden erőmmel Végrehajtom. Nem kívánok egyéb lenni, mint a rend akarat nélküli eszköze.

QUERINI Krisztus, a mi Urunk irgalma és szeretete nyújtson önnek mindig segílyt és üdvösséget...

Orosz jön.

QUERINI Köszönöm a vendégszeretetét, pater Provincialis. *(Megöleli.)*

PROVINCIALIS *(hangtalanul)* Isten önnel, signor Querini!

QUERINI *(el)*

Harmadik jelenet

OROSZ Várja a gyűlés, pater Provincialis.

PROVINCIALIS Tudom... vár a gyűlés...

OROSZ Össze kell szedni magunkat a harcra a kollégiumért.

PROVINCIALIS Össze kell szedni... magunkat...

OROSZ Bustillos és Queseda urak felfegyverzik a bandáikat ellenünk.

PROVINCIALIS Lehet, hogy addig még... történik egy és más.

OROSZ Meggyőződése, hogy az ellenállásunk végső soron győz.

PROVINCIALIS Végső soron.

OROSZ Meglehet, hogy itt a kollégiumban alul maradunk. De ha bukunk – becsülettel!

PROVINCIALIS Ha bukunk... Majd meglátjuk... Mit gondol, kiszökhet spanyol a kollégiumból?

OROSZ Semmiképpen. Belsőszülött Őrségünk vigyázza a ki- és bejáratot.

PROVINCIALIS Még egyszer beszélni akarok a Visitorral. Négyszemközt. Nem szökik meg?

OROSZ Nem szökik meg. Küldöm a Visitort.

PROVINCIALIS Lehet, hogy egy és más megváltozik... Bízna bennem az alárendeltjeim, Orosz?

OROSZ Pater Provincialis, ön parancsol, mi engedelmeskedünk!

PROVINCIALIS Maga tehát bízna bennem, Orosz?

OROSZ Nem tudnék ugyanezzel a szóval válaszolni. Bízni, önmagamban bízom. De... önnek engedelmeskedem. Önnek engedelmeskedem akkor is, ha saját magamtól az engedelmességet megtagadnám.

PROVINCIALIS És bízna bennem... mint a rend tagjában?

OROSZ Jobban, mint magamban, páter Provincialis.

PROVINCIALIS Köszönöm. Menjen. Kérjen a gyűléstől türelmet. Én beszélek a Visittorral... a foglyunkkal... *(Orosz kimegy.)*

PROVINCIALIS *(az íróasztalhoz lép, megír egy levelet, közben gyakran tétovázik, széttép több fogalmazást, végül gyorsan befejezi)*

Negyedik jelenet

MIURA Az ön kezében vagyunk. Ön diadalmaskodik. Az ellenünk tartandó tárgyalástól megkímélhetné magát. Nem sokára megérzi, mit jelent ellenünk fellázadni.

PROVINCIALIS *(nyugodtan)* Nem lázadunk fel... Meggondoltuk magunkat.

MIURA Ön bűnrészes a támadásban. Lefogatott minket.

PROVINCIALIS Én vagyok érte a felelős.

MIURA Ez e pillanatban mellékesnek látszik, de hamarosan látni fogja, milyen felelősséget vállalt.

PROVINCIALIS Hamarosan látni fogom. A kezébe adom magam.

MIURA Az én kezembe? *(Nevet.)* Én az ön foglya vagyok, hogyan akarja...

PROVINCIALIS *(átnyújtja neki a levelet)* Fogja!

MIURA *(elolvassa)* Mit jelentsen...

PROVINCIALIS Az ön kezébe adom magam, az ön foglya vagyok. Meggondoltam magam, beláttam, hogy nincs igazunk, világosan felismertem, hogy a király Visitatora jog szerint jár el. Mindez nem menti a lázadást, kérem a megbüntetésünket.

MIURA Nem értem önt.

PROVINCIALIS Hirdesse ki ezt a felhívást a gyűlésen, a tárgyalóteremben. A jézusatyák és az indio törzsfőnökök majd megértik.

MIURA Ha ezt a felhívást kihirdetem, menten agyonvernek.

PROVINCIALIS Amit ön kihirdet, az a tartományfőnök felhívása. Hozza ide azt az embert, aki egyetlen szóval vitába mer szállni vele. Hozza ide elém! Ön nem ismeri a fegyelemnek azt a fokát, amely a mi rendünknek sajátja...

MIURA De... mi mégiscsak az önök hatalmában vagyunk. A bizottságok... Önök egyetlen ezreddel elintézik őket. Mielőtt a büntető expedíció Spanyolországból megérkezik, önök évek tartó háborúra fegyverkeznek fel.

PROVINCIALIS Nem akarunk háborút.

MIURA Ó... félnek?

PROVINCIALIS Félünk.

MIURA És inkább megadják magukat – a foglyaiknak?

PROVINCIALIS Megadjuk magunkat a foglyainknak.

MIURA Hirtelen sugallat nyomán teszik?

PROVINCIALIS Érett megfontolás nyomán tesszük.

MIURA *(fejét csóválja)* Ezt a felhívást... csakugyan ön írta?

PROVINCIALIS Saját kezem írása. Az én aláírásom. Nem tagadhatom meg.

MIURA Ez a megoldás nekem kapóra jön. De készüljön fel, hogy az emberei megrohanják.

PROVINCIALIS Örüljön, célhoz ért.

MIURA Különös emberek maguk... Először úgy védekeznek, hogy az embert... elismerésre készítenek, azután... Ez a megoldás persze nekünk nagyon megfelel. Nekem kapóra jön. Meg vagyok elégedve. Hogyne. *(Indul, azután még egyszer a Provincialishoz fordul.)* De tulajdonképpen kár.

PROVINCIALIS A földesurak és a kereskedők dicsőíteni fogják önt.

MIURA Tulajdonképpen... kár. *(Sietve el.)*

Ötödik jelenet

PROVINCIALIS *(az íróasztalra támaszkodik, imádkozni próbál)* Anima Christi, sanctifica me. Corpus Christi, salva me. Sanguis Christi, inebria me. Aqua lateris Christi, lava me... *(Átkarolja a feszületet.)* Ó, Istenem! Mért hagyod el mindig újra ezt a világot? Miért? Miért...

Függöny.

NEGYEDIK FELVONÁS

Első jelenet

PROVINCIALIS Hundertpfund atya, ismételje a parancsot!

HUNDERTPFUND Gondoskodnom kell róla, hogy a telepek minden berendezését átadjuk a spanyol bizottságoknak. Felelős vagyok azért, hogy az egyetértést a megszálló hatalom és a lakosság között zavaros fejű vagy rosszindulatú elemek sehol meg ne zavarják. Ez a szent engedelmesség jegyében elrendelt feladatomban... Most azonban engedje meg nekem, hogy...

PROVINCIALIS Köszönöm, pater Hundertpfund. Pater Clarke!

CLARKE Parancsom, hogy a táborok minden készletéről, a nyers és kész árukról jegyzéket készítsék, és azt átadjam a Visitatornak. Köteles vagyok a spanyolokat felvilágosítani területünk gazdasági szerkezetéről. Parancsom, hogy semmit el ne titkoljak, semmit el ne hallgassak... De ha megengedné, pater Provincialis...

PROVINCIALIS Köszönöm, pater Clarke. Orosz atya.

OROSZ Mielőtt a parancsát ismételném, alázattal kérem, tárja fel az okát ennek a hirtelen véleményváltoztatásnak!

PROVINCIALIS Ismételje a parancsomat!

OROSZ Mindnyájan kérleljük, az ég szerelmére, magyarázza meg nekünk parancsa hátterét.

PROVINCIALIS Hogy parancsom végrehajtásában, annak pontos ismerete híján, hanyagság ne forduljon elő, ismételje meg a parancsomat!

OROSZ A parancs végrehajtásával várok... míg atyám meggondolja magát.

PROVINCIALIS *(mosolyogva Hundertpfundhoz és Clarke-hoz)* Csípjék csak meg egy kicsit Orosz pater karját. No, rajta! Úgy! Érti a fájdalmat, pater Orosz?

OROSZ Én teljesen magamnál vagyok.

PROVINCIALIS *(Hundertpfundhoz és Clarke-hoz)* Jól van. Köszönöm. Már magához tért. *(Oroszhoz)* Elfelejttem. A bocsánatkérést elengedem. Nos: hogy hangzik a parancsom?

OROSZ *(nagy önmegtágadással)* Valamennyi településünkön végre kell hajtanom indio hadseregünk lefegyverzését. Köteles vagyok a fegyvereket, lőszert, minden hadfelszerelést használható állapotban a spanyoloknak... *(Hevesen.)* Pater Provincialis...

PROVINCIALIS Helyes. Látom, mindannyian megértették rendelkezéseimet.

A folyosóról jön Acatu és Barrigua törzsfő, néhány más indio előljáró kíséretében.

TÖRZSFŐK *(valamennyien mélyen meghajolnak a Provincialis előtt)*

ACATU Tisztelendő atyánk... Várjuk parancsaidat.
 BARRIGUA Megint a spanyolok őrzik a házat, tisztelendő atyám... Vezess harcra minket!
 ACATU Vezess harcra minket, mi szívesen adjuk vérünket érted, tisztelendő atyám!
 TÖRZSFŐK Vezess harcra minket!
 PROVINCIALIS Engedelmeskedtek nekem?
 TÖRZSFŐK Engedelmeskedünk.
 PROVINCIALIS Alázattal?
 TÖRZSFŐK Alázattal.
 PROVINCIALIS *(áldásra emeli a kezét)*
 TÖRZSFŐK *(térdet hajtanak)*
 PROVINCIALIS Megparancsolom, hogy oszoljatok szét! Megparancsolom, hogy térjete vissza falvaitokba és engedelmesen szolgáljatok a helyünkbe lépő spanyoloknak. Mostantól fogva a spanyolok az uraitok!... Mi, jézusatyák, elhagyjuk Paraguayt, hogy a Szentatya óhaja szerint egy más országban szolgáljunk... Fohászkodjatok Istenhez, hogy az Ő irgalma legyen veletek. Maradjatok erősek a megpróbáltatásban, legyetek állhatatosak a szenvedésben, és tűrjete engedelmességgel... Az Atyának és a Fiúnak és Szentléleknek nevében, Ámen.
 TÖRZSFŐK Ámen. *(Felállnak, és tanácstalannal néznek egymásra. Végül Acatu és Barrigua előlép.)*
 ACATU Tisztelendő atyám... Kérünk, magyarázd meg nekünk a szavaidat. A mi értelmünk nem fogja fel.
 PROVINCIALIS Mi, jezsuiták, elhagyjuk Paraguayt.
 ACATU *(a törzsfők felé fordul)* A tisztelendő atyák elhagynak minket.
 TÖRZSFŐK *(egymáshoz)* A tisztelendő atyák elhagynak minket... A tisztelendő atyák elhagynak minket!... A tisztelendő atyák elhagynak minket!...
 PROVINCIALIS Ezentúl a spanyoloknak engedelmeskedtek.
 ACATU *(a törzsfőkhöz)* Ezentúl a spanyoloknak engedelmeskedünk.
 TÖRZSFŐK *(izgatottan)* A spanyoloknak... engedelmeskedünk... a spanyoloknak... engedelmeskedni? A spanyoloknak? A spanyoloknak? A rabszolgotartóknak? A földesuraknak? Nem! Nem! Nem!
 ACATU A spanyolok rabszolgaságra vetnek minket. Ezt tudjuk mindnyájan. Ti nem hagytok el minket, tisztelendő atyák.
 PROVINCIALIS Magatokra kell venni a keresztet.
 ACATU Nézzük végig, hogy a spanyolok rabszolgaságba hajtják asszonyainkat és gyerekeinket?
 BARRIGUA Adjuk magunkat minden ellenállás nélkül a földesurak kezére?
 PROVINCIALIS Gondoljatok a mi Urunk szenvedéseire.
 ACATU Ha elmentek, mindent elveszítünk! Elveszítjük a falvainkat... a földjeinket, a nyájainkat...
 BARRIGUA Parancsold meg, tisztelendő atyánk, hogy a szemed láttára szűrjük magunkba a késünket... de ne kívánd egész népünk pusztulását!

ACATU A spanyoloknak nem engedelmeskedünk!

1. TÖRZSFŐ Az asszonyainkra gondolunk.
2. TÖRZSFŐ A gyerekeinkre.
3. TÖRZSFŐ A szép ökörcsordáinkra.
4. TÖRZSFŐ A falvainkra.
5. TÖRZSFŐ Mindezt a spanyoloknak csináltuk?

ACATU A spanyolok megcsúfolják a kereszténységünket.

1. TÖRZSFŐ A spanyolok Krisztusát mi nem tiszteljük.
2. TÖRZSFŐ Mert az Ő Krisztusuk gonosz: mindent elvesz tőlünk.
3. TÖRZSFŐ A mi Krisztusunk jó: mindent megad nekünk.
4. TÖRZSFŐ Engedd, hogy a jó Krisztus megvédjen minket, tisztelendő atyám!
5. TÖRZSFŐ Vezess harcra minket a gonosz Krisztus ellen!

ACATU Vezess harcra minket, tisztelendő atyánk! (*Letérdel.*)

BARRIGUA Vezess harcra minket, tisztelendő atyánk! (*Letérdel.*)

TÖRZSFŐK Vezess harcra minket, tisztelendő atyánk! (*Letérdelnek.*)

PROVINCIALIS (*görcsösen markolja a szék karját, és szóltalanul mered az előtte térdelő törzsfőnökökre.*)

OROSZ (*előlép*) A kereszténység ezen a földön veszélyben van. Most hallhatta, pater Provincialis! Mi, paterek, könyörgünk önhöz: vezessen harcra minket, mindnyájunkat! (*Letérdel.*)

CLARKE Vezessen harcra minket ... Isten nevében! (*Letérdel.*)

HUNDERTPFUND (*aggodalommal*) Van más kiút? Vezessen harcra minket, Isten nevében! (*Letérdel.*)

PROVINCIALIS Isten nevében?... Isten nevében?... (*Felriad, haragtól reszkető hangon.*) Ki rendelte, hogy előttem térdeljete?... Én nem vagyok sem király, sem miniszter... Én Istennek egy papja vagyok! Álljatok fel! *Mindnyájan felállnak.*

Második jelenet

PROVINCIALIS Hundertpfund!

HUNDERTPFUND Pater Provincialis.

PROVINCIALIS A két pogány törzsfő... Hol vannak?

HUNDERTPFUND Az intézetben, a többiekkel.

PROVINCIALIS Most a mélyére nézek, mitől olyan kívánatos nekik Krisztus! Most mindjárt... Önök, többiek... valamennyien elmehetnek! (*Mindenki el.*) Ön, Orosz...

Harmadik jelenet

PROVINCIALIS ...jelentkezik don Miuránál. Közli vele, hogy végrehajtja parancsaimat.

OROSZ Nem tehetem, pater Provincialis!

PROVINCIALIS Közölje vele, hogy végrehajtja parancsaimat!

OROSZ Amit ön parancsol – bűn. Az engedelmességi fogadalom nem érvényes, ha az előljáró bűnös útra indít általa.

PROVINCIALIS Én önt bűnös útra indítom?

OROSZ Orvul legyilkolni saját családjunkat nem halálos bűn? És mi ez, amire az ön parancsa kötelez? Halálos bűn! Nem fogom vele sem önt, sem a rendet meggyalázní. Nem fogok önnek engedelmeskedni.

PROVINCIALIS Hanem? Mit fog tenni?

OROSZ Magam állok élére az indiai népnek, és utolsó leheletünkig harcolunk az ellenség ellen.

PROVINCIALIS Ön már nem jezsuita többé.

OROSZ Talán valamennyien rég nem vagyunk már jezsuiták! Isten nem nézi, ki milyen csuhát hord. Isten azt akarja, hogy megváltoztassuk ezt a világot. És mi, jezsuiták, itt Paraguayban megváltoztattuk!

PROVINCIALIS Ön nem tagja a jezsuita rendnek.

OROSZ Ön pártol el a zászlótól! Bocsásson el a rendbő! Idéztessen inkvizíció elé! Hurcoljon máglyára! Akkor sem sikerül ezt a művet (*a térképre mutat*) meg nem történtté tenni. És amíg annyi erőm van, hogy lélegezzek, hogy kiáltsak, hogy küzdjek, ott fogok állni a szegények, a gyengék, az elnyomottak oldalán!

PROVINCIALIS Én önt le fogom tartóztatni.

OROSZ Próbálja meg! Ott talál az intézetben, a népem között!

PROVINCIALIS Orosz!

OROSZ Pater Provincialis!

PROVINCIALIS Teljes komolysággal beszélek. Le kell önt tartóztatnom. A spanyolok el fogják ítélni... Semmit sem tehetek önért!

OROSZ Jöjjön értem a Visitator – *az intézetbe!* (El.)

Negyedik jelenet

Candia és Naguacu lép he.

PROVINCIALIS Én hívatlak, Candia és Naguacu. Magyarázzátok meg, miért kívánjátok felvenni a kereszténységet?

CANDIA, NAGUACU(*hallgatnak, egymásra néznek*)

PROVINCIALIS Mi vezet titeket a mi Üdvözítőnkhez, Jézus Krisztushoz?
 CANDIA Tisztelendő atyánk... ehhez az Istenhez akarunk megtérni.
 NAGUACU Igen. Meg akarunk térni.
 PROVINCIALIS Miért éppen hozzánk jöttök? Menjetek a Buenos Aires-i Püspökhöz. Kereszteljen meg Ő. Az egész törzset. A Püspök is el tud vezetni benneteket Krisztushoz. Menjetek a Püspökhöz.
 CANDIA A Püspök Krisztusa nem a tiétek.
 PROVINCIALIS Ő... a mi Krisztusunk az, aki ezt a földet *(a térképre mutat)* nektek adja!
 CANDIA *(örömmel)* Igen, ez az a Krisztus, aki nekünk kell!
 PROVINCIALIS Ez a Krisztus persze mindent ad nektek...
 CANDIA Ad nekünk ennivalót.
 PROVINCIALIS Ennivalót.
 NAGUACU Ruhát.
 PROVINCIALIS Ruhát.
 CANDIA Megvéd a rabszolgaságtól.
 PROVINCIALIS Ő... biztonságot nyújt.
 NAGUACU Házakat épít nekünk. Fegyvereket ad nekünk. Erőssé tesz minket.
 CANDIA Aki Őt tiszteli, jutalmat nyer.
 NAGUACU Ez a nekünk való Krisztus, tisztelendő atyánk.
 PROVINCIALIS Ez a nektek való Krisztus, akit mi hoztunk nektek. Igen, csak hogy mi rászedtünk benneteket. Krisztus nem nyújt biztonságot, nem táplál, nem ruház... maga is szegény és mezítelen...
Lent zaj, kiáltás, lövések.
 PROVINCIALIS *(int Candiának és Naguacunak, hogy mehetnek, maga a folyosón a lépcsőhöz megy. A két törzsfő a folyosón távozik)*

Ötödik jelenet

PROVINCIALIS *(felindultan jön vissza Villanóval és Aragóval)* Az én embereim engedelmessé válnak nekem. Önök provokálták Őket. Ki rendelkezett úgy, hogy lőjenek?
 VILLANO Don Miura. Elég soká várt. Ön hamis játékot űz. Most kiürítjük az épületet. Legfőbb ideje.
 PROVINCIALIS Megállapodtam don Miurával, hogy estig várnak.
 VILLANO Este van. Maga maradjon itt a helyén. Már éppen elég bajt okozott.
 ARAGO Láthatja maga is: az indiók ellenállnak.
 PROVINCIALIS Kezeskedem a kollégiumban a nyugalom fenntartásáért!
 ARAGO Itt jön don Miura, beszélje meg vele.

Hatodik jelenet

PROVINCIALIS Don Miura, adjon parancsot a harc beszüntetésére!

MIURA Késő. Orosz páter feltüzeli az indiákat. Nem nézhettük tétlenül.

PROVINCIALIS Kértem önt, hogy adjon egy kis időt.

MIURA Többet már nem adhatok. Parancsolja meg az embereinek, hogy tegyék le a fegyvert!

PROVINCIALIS Beszélek a törzsfőnökkel. Rendeljen el tűzszünetet.

MIURA Don Villano, don Arago, kövessék a pater Provincialist. Ha az emberek az intézetben leteszik a fegyvert, ideiglenesen vessenek véget a harcnak.

VILLANO Parancsára!

ARAGO Parancsára!

A pater Provincialis a lépcsőhöz megy. Még látható. A nyomában Villano és Arago.

PROVINCIALIS *(kiáltja)* A mi Urunk, Krisztus szeretetére és irgalmára! Tegyétek le a fegyvert!

Pisztolylövések.

PROVINCIALIS A tartományfőnök parancsolja nektek: tegyétek le a fegyvert!

Pisztolylövések, harci zaj.

PROVINCIALIS *(Villanóhoz és Aragóhoz fordul)* Átkísérem önöket az intézetbe! Jöjjenek!

VILLANO Ezek már egyszerűen nem hajlandók engedelmeskedni önnek.

PROVINCIALIS Jöjjenek velem. Nem hallották a hangomat. Átvezetem önöket az intézetbe, és véget vetek a harcnak.

Villano és Arago tétovázik.

MIURA Kövessék a Provincialist. Senki se merjen hozzányúlni.

A Provincialis, Arago és Villano el. Lövések, harci zaj. Hirtelen csönd. A Provincialis jön a lépcső felől. Megsebesült, minden erő feszítésére szüksége van, hogy tartani tudja magát.

Hetedik jelenet

MIURA *(hozzásiet)* Ön megsebesült.

PROVINCIALIS *(nemet int)*

MIURA Ön megsebesült. Ki merészelt meg támadni?

PROVINCIALIS *(az íróasztalhoz támoanyag)*

MURA Önt a saját emberei?...

PROVINCIALIS *(a térképre mutat)* Ez... tette! Az én... saját ... művem. Ez az állam... ez az... Antikrisztus! *(Odarohan a térképhez, leszakítja a falról. A tér-*

*képpel együtt maga is a földre zuhan. A falon fent maradnak a térkép sarkai,
Xavéri Ferenc arcmásával.)*
MIURA *(a földön fekvő, ájult Provincialissal foglalatосkodik)*

Nyolcadik jelenet

Villano és Arago jönnek.

VILLANO *(a verejtéket törli)* A parancsot végrehajtottuk.

MIURA Lefegyverezték a lázadókat?

VILLANO Megadták magukat.

ARACO Furcsa módon, ahogy észrevették, hogy a Provincialist *(rámutat)* eltalálták... elpárolgott a harci kedvük.

VILLANO Teljesítettük a feladatunkat!

MIURA Igen. Célhoz értünk. *(Felnéz.)* Isten országát elvitte az ördög.

Függöny

ÖTCDIK FELVONÁS

Éjszaka. Hundertpfund, Clarke és néhány más páter áll a haldokló Provincialis fejénél, aki már felvette az utolsó kenetet. Mindegyikük kezében égő gyertya. Az asztaltól, amelyen a Provincialisnak ágyat vetettek, jobbra térdel Orosz, bilincsen. Bal felől, Orosz körül, katonai őrség. Az asztal bal oldalán Miura és Cornelis. A színpad bal felét a vasgyűrűkben falra erősített két fáklya csak gyéren világítja meg. Az egyik fáklya a térképmaradványok mellett, a másik balra, az ablakszögletben, a földgömb mellett.

Első jelenet

OROSZ Pater Provincialis, oldozzon fel! Halálra ítélték, agyonlőnek. Ezek irgalmatlanok, de én nem félek. A haláltól nem félek... Félek a... *(felnyög)* ... a kárhozattól. Engedetlen szolga voltam... vádoló magam!

PROVINCIALIS *(szünet után)* Megszegted az engedelmességi fogadalmat. A Provincialis elítél érte. Fegyvert fogtál ellene... A Provincialis elítél érte! Vért és szégyent hoztál a rendre... a Provincialis elítél érte!

OROSZ Gyónni akarok. Vádoló magam.

PROVINCIALIS Hallgass rám... Bánd meg... és megbocsáttatik neked, mondja az Úr. Én vagyok a Provincialis. És feloldozlak a bűnöd alól, hogy... hogy magam is feloldást nyerjek... mert... eretnek meggyőződésében... megmaradtam... és *(felkiált)*... nem bántam meg! *(A paterek önkéntelenül néhány lépést hátralepnek.)* Álljunk az erőszak oldalára? Soha!... Szolgáljuk a hatalmasokat? Soha!... Adjuk meg magunkat ellenállás nélkül? Soha!... Mondjunk le Isten országáról ezen a földön? Soha!... Hallom a szívemben a lázadó hangját... Azt mondja: Soha! Soha! Soha!... Én erre a hangra hallgattam... A szám... mégis... mást parancsolt. Neki azt mondtam... a hangnak... hogy neked, neked van igazad!... Alárendeltjeimnek mégis azt mondtam *(ordítva)* Megparancsolom! Halljátok! Én vagyok a Provincialis! Parancsolom, engedelmeskedjete!... És én magam is engedelmeskedtem... engedelmeskedtem a lázadó hangjának a szívemben. Csak haragomban, vak fájdalomban... átkoztam el... ezt az államot, csak mikor a testi sebem fájt... csak akkor pusztította el a kezem... ezt a művet... *(megtörve)* és így hagyom el ezt a világot, amelyben még mindig, mindenütt elnyomás uralkodik... rabszolgaság. És így minden hiába volt... sűgja... a hang. *(Visszasüllyed.)*

Hallgatás. A Provincialis mozdulatlanul fekszik.

OROSZ (*Miurához*) Parancsnok, én felkészültem!

PROVINCIALIS (*felriad*) Nem! Ne így! Még ne! Parancsnok... adjon még egy kis időt... egy kis időt... hadd nézzem meg még egyszer!... Hadd lássam... még egyszer... (*Felül, heves mozdulattal balra fordul, kihajol az asztal szélén.*) Ó... tudtam. Ó... ő... ő megmarad nekünk... látjátok... látjátok... (*Mindnyájan a Provincialis kinyújtott karja irányába néznek, amely Xavéri Ferenc képére mutat.*) Xavéri Ferenc velünk maradt! A szent, a lángoló szívű... itt maradt, velünk. Őt nem vehetik el tőlünk... Látjátok, paterok... látjátok... vándorol az Indiákon keresztül... egy magányos, gyenge ember... megtéríti a pogányokat, példát ad... utat mutat... Jobbja megbénult... ezreket megkeresztelt, meghódítja japánt... áthatol ezer szigeten, éhezve, szomjasan... de tele hittel: az egész földön így lesz! Az egész földön mindenütt meg kell semmisülnie az elnyomásnak és a háborúnak, az egész földön így lesz. Látjátok... látjátok őt... a navarrai nemest... szegényes csuhában... alázatosan, fáradhatatlanul prédikál... de elégedetlen... az egész világon így legyen! Kínába készül... Az Őszi viharok miatt... egy szigetpartra ül, várja a kompot... Vár, lázas, hisz és imádkozik. Ó, és meg kellett halnia egy szigeten, mert elfeledkeztek róla... elfeledkeztek róla... Révész nem jön érte. Orvos nem látogatja. Fekszik a rothadt szalmán, és senki sem visz neki vigaszt. De az ő lelke derűs... mert tudja: minden embernek meg kell változnia, mindenkinek az egész földön. Ő fel fog támadni... lángoló szívvel! Látjátok... látjátok... nagy, lángoló szívvel... feltámad... (*Visszaesik.*)

HUNDERTPFUND (*föjléje hajol, aztán elfújja a gyertyát, amelyet a kezében tart, s egy takarót húz a Provincialis teste fölé*)

A paterok elfújják a gyertyáikat, és az asztalra teszik. Mindannyian letérdelnek, Miura és Cornelis is. A színpad jobb sarka most teljesen sötét.

PATEREK (*imádkoznak*) Per dominum nostrum, Jesum Christum, filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate – Spiritus Sancti Deus per omnia saecula saeculorum.

Csönd. Miura és Cornelis feláll. Miura az íróasztalhoz, Cornelis egész balra, a földgömbhöz lép.

MIURA Tizedes!

KATONA (*előlép a homályból*) Parancs!

MIURA Vigye az elítéltet az udvarra! Don Arago, hozza ide az ítéleteket aláírásra. A kivégzést don Villano vezényli. A paterok deportálása a kivégzések után történik.

KATONA Parancsára! (*A sötétben vezényel.*) Hátra arc! Indulj!

Hallani, amint a katonák elvonulnak.

Második jelenet

MIURA (*egy aktáról olvassa a páterek nevét*) Pater Hundertpfund...
HUNDERTPFUND (*előlép a sötétből*) Jelen!
MIURA Készülődjék, pater. Az ítélete: deportálás... Clarke!
CLARKE (*kilép a sötétből*) Jelen!
MIURA Úgyszintén... Clausner...
I. PATER (*kilép a sötétből*) Jelen!
MIURA Torres... Briegniel... Escandon...
A PÁTEREK (*előlépnek a sötétből*)
MIURA Valamennyiük ítélete deportálás.

Harmadik jelenet

Valamennyi páter egy csoportban áll a fáklya fényében. Villano és Arago jön.

ARAGO (*átnyújt Miurának néhány iratot*) Az ítéletek. Ha volna olyan kegyes...
MIURA Azonnal... Don Villan!
VILLANO Parancsára!
MIURA (*a paterek csoportját jelezve*) Ezeket itt... hajóra. Észrevétlenül, amennyi-
re csak lehet.
ARAGO Észrevétlenül? Az aligha lehetséges. Az egész város talpon van. Ilyesmit
nem látni mindennap. Ezrek állnak a kollégium előtt.
MIURA Mielőtt a patereket deportáljuk, a zendülés főkolomposai nyerjék el jo-
gos büntetésüket. Az agyonlövetést ön vezényli, don Villano.
VILLANO Parancsára.
MIURA Arago leviszi önnek az aláírt ítéleteket.
VILLANO Parancsára! (*A paterek csoportjához fordul.*) Előre, indulás!

Negyedik jelenet

MIURA (*az iratokat vizsgálja*) Ezt mind... halálra?
ARAGO Mind.
MIURA Mennyi?
ARAGO Harminc.
MIURA Harminc... Nem túl szigorú ez?
ARAGO Muszáj.
MIURA Muszáj?
ARAGO A paterek főkolomposát, Oroszt...

MIURA Hát igen... Ő eljátszotta az életét.
ARAGO És minden településről egy indiót – elrettentésül.
MIURA Elrettentésül... *(Felnézve.)* Szóval, nem tehetünk mást.
ARAGO Nem tehetünk mást. Még ha nagylelkűek akarnánk lenni, akkor sem.
MIURA Még ha akarnánk sem... Mert a dolgok maguk nem mindig engedelmese-
kednek érzéseinknek és nézeteinknek. *(Aláír.)* Halálra... halálra... halálra...
halálra... halál... halál... halál... *(Egyre gyorsabban ír. Kimerülten markolja*
össze baljában az iratokat, és gyorsan odanyújtja Aragónak.) Itt van! Vigye!
ARAGO *(elveszi)* Parancsára! *(El.)*

Ötödik jelenet

MIURA *(kimerülten hátrátámaszkodik)*
CORNELIS *(lassan)* Elszibbadt a keze a sok haláltól?...
MIURA Ön is... mehet most már, mynheer... ahová tetszik. Én a parancsomat
végrehajtottam...
CORNELIS Gratulálok ... *(Kinéz az ablakon.)* – Nem óhajtja megnézni a győztese-
ket, don Miura?
MIURA A győztéseket?
CORNELIS Igen, a győztéseket. Ott lent örvendeznek a győztesek: Bustillos, Qu-
eseda és Catalde urak meg a barátaik. Az ön csőcseléke – ujjong.
MIURA Mi nem törődünk a csőcselékkel. A győztesek mi vagyunk!
CORNELIS Ó, önök spanyolok mindig győztesek. Már évszázadok óta egyre csak
győznek. *(Meglöki ü földgömböt, forogni kezd.)* Íme! Napkelettől napnyugatig
győztek. Karddal!
MIURA *(a földgömbhöz lép)*
CORNELIS Egyre tovább, egyre többet! Mindig többet! Az egész földet... Karddal!
MIURA *(nézi a forgó földgömböt)* Karddal.
CORNELIS És amint mindenhová vérben érkeztek... úgy fulladnak lassan minde-
nütt... vérbe. Ide is erőszakkal jöttek... lehet, hogy utoljára... mert ez a föld-
rész is kicsúszik a kezükből. *(Kiveszi a fáklyát a gyűrűtől, megvilágítja a*
forgó földgolyót.) Az önök kelet-indiai birtokai... hol vannak már? Mi hollan-
dok lettünk a gazdáik... mi, akiket önök ezrével égettek el... és akik közt úgy
garázdálkodtak, mint az ördögök... Most mi örököltük az önök birtokát. *(A*
földgömb különböző helyeire mutat.) Calcutta... Goa... a Jóreménység-foka...
a Boldog Szigetek... hol vannak már? Hol? És még mindig nem okosodtak
meg...
MIURA *(kikapja a fáklyát a kezéből, és összetapossa)* Nincs szükségem semmiféle
kioktatásra... öntől. Távozzon a kollégiumból! *(Csöndesebben.)* Jó utat, myn-
heer...
CORNELIS Én is kívánok önnek kellemes pihenést... jó éjszakát és békés álmokat,
don Miura. *(El.)*

Hatodik jelenet

MIURA *(megfordul, pillantása Xavéri Ferenc képére esik, hosszan nézi a szentet, most már csak Őt világítja meg az égő fáklya. Aztán jobbra fordul, és a sötétség felé beszél)* Az én tüzem sem aludt ki, Alfonso Fernandez... Ég... Spanyolországért és a királyért! *(Néhány lépést jobbra megy.)* És mégis... a szívemben... valami... azt mondja *(A fénykörből lassan átmegy a sötétségbe.)* „Mi hasznomra válnék, ha az egész világot megnyerném is, és károkat vennék az én lelkemre általa”... *(Most már láthatatlanul áll a sötétségben.)*... Ez a hang is szól a szívemben, Alfonso Fernandez...

Lentről hallani a felvonuló kivégző szakasz tompa dobpergését.

MIURA *(halkan szól a hangja a sötétből)* Vádolom magam... vádolom magam...

Függöny

CZÍMER JÓZSEF fordítása

Tartalomjegyzék

ELSŐ FELVONÁS.....	3
Első jelenet.....	3
Második jelenet.....	4
Harmadik jelenet.....	5
Negyedik jelenet.....	6
Ötödik jelenet.....	7
Hatodik jelenet.....	8
Hetedik jelenet.....	8
Nyolcadik jelenet.....	8
Kilencedik jelenet.....	9
Tizedik jelenet.....	10
MÁSODIK FELVONÁS.....	12
Első jelenet.....	12
Második jelenet.....	13
Harmadik jelenet.....	18
Negyedik jelenet.....	20
Ötödik jelenet.....	22
Hatodik jelenet.....	23
Hetedik jelenet.....	24
Nyolcadik jelenet.....	26
Kilencedik jelenet.....	28
HARMADIK FELVONÁS.....	30
Első jelenet.....	30
Második jelenet.....	31
Harmadik jelenet.....	34
Negyedik jelenet.....	35
Ötödik jelenet.....	36
NEGYEDIK FELVONÁS.....	37
Első jelenet.....	37
Második jelenet.....	39
Harmadik jelenet.....	40
Negyedik jelenet.....	40
Ötödik jelenet.....	41
Hatodik jelenet.....	42
Hetedik jelenet.....	42
Nyolcadik jelenet.....	43
Első jelenet.....	44
Második jelenet.....	46
Harmadik jelenet.....	46
Ötödik jelenet.....	47
Hatodik jelenet.....	48

